

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Форма навчання денна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ Г.П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

«___» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Інфраструктурне забезпечення розвитку туризму
в Львівському регіоні»**

**зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра**

Виконавець роботи Прохорова Анастасія Володимирівна
(прізвище, ім.'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доцент Дробиш Людмила Володимирівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім.'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2020

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	6
1.1 Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку.....	6
1.2 Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Львівському регіоні.....	16
1.3 Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ЛЬВІВСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	36
2.1 Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні..	36
2.2 Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в області....	47
2.3 Оцінка розвитку туризму в регіоні.....	58
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Проблеми розвитку туристичної галузі у світі та в Україні набувають усе більшої гостроти й актуальності відповідно до динамічних умов сьогодення. Розвинена інфраструктура ринку туристичних послуг є неодмінною умовою економіки ринкового типу. Необхідність змін очевидна, так як без розвинутої інфраструктури туристичного ринку Україна не зможе збільшувати прибуток від цієї галузі.

Процес розвитку ринкової інфраструктури повинен бути пропорційним, він вимагає системного підходу до управління. Необхідно розробити стратегію розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг на основі науково обґрунтованої процедури її прогнозування, регулювання, адаптації до змін споживчих пріоритетів, зовнішніх умов та ризиків.

Актуальність дослідження полягає в тому, що туристична інфраструктура відіграє важливу роль у розвитку туризму регіону, підвищенні рівня зайнятості населення, активізації матеріально-технічної бази. Розвиток туристичної інфраструктури має стати активним і ефективним засобом вдосконалення сфери туризму та створити ґрунт для формування ефективної державної політики економічного зростання регіону та країни в цілому.

Методологічною і теоретичною основою дослідження стали праці таких науковців, як Кузик С.П., Школа М.І., Бейдик О.О., Долгопола Г.Є., Писаревський І.М., Мальська М.П., Гайдук А.О., Жупаненко А.В. Проте питання оцінювання туристичної інфраструктури та ефективності діяльності її закладів є недостатньо дослідженим і потребує подальшого вивчення.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження інфраструктурного забезпечення Львівського регіону та його впливу на розвиток туризму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку туристичної інфраструктури, а предметом – теоретичні та прикладні аспекти функціонування суб'єктів туристичної діяльності (готелі та аналогічні засоби розміщування, санаторно-курортні заклади і заклади ресторанного господарства, а також туристичні

оператори, туристичні агенти та суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність).

Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі поставлено наступні завдання:

дослідити сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку;

розглянути історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Львівському регіоні;

визначити нормативно-правові засади функціонування та розвитку туристичної інфраструктури;

дати оцінку розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні;

оцінити сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів в регіоні;

оцінити рівень розвитку туризму в Львівському регіоні.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи слугували нормативно-правові акти; статистичні бюлетені; праці вітчизняних науковців; електронні ресурси; дані Державної служби статистики України.

Для дослідження використовувалися теоретичні та емпіричні методи, а саме: аналіз документів як джерела інформації (аналіз даних статистики, звітів, стандартів, законодавчих актів), економіко-статистичний метод, порівняння, моніторинг.

Результати кваліфікаційної роботи на тему «Стан та перспективи розвитку санаторно-курортних закладів Львівської області» було оприлюднено і схвалено на Кафедральному круглому столі «Туризм і молодь – 2019» 19 листопада 2019 року (м. Полтава, ПУЕТ).

Галуззю застосування результатів дослідження є підприємства сфери туризму. Результати дослідження можуть бути використані для оцінки стану розвитку туристичної інфраструктури, для розроблення програм розвитку туризму в регіоні, а також для реформування системи закладів розміщування з урахуванням динаміки їх розвитку.

У структурі роботи виділені вступ, 2 змістовних розділи, висновки та

пропозиції. Обсяг роботи складає 73 сторінки основного тексту, містить 11 рисунків, 21 таблицю, список використаних джерел налічує 66 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

1.1 Сутнісні характеристики туристичної інфраструктури та оціночні показники її розвитку

Термін «туристична інфраструктура» – латинське словосполучення, що складається з понять «infra» (під) та «struktura» (будова, розташування). З точки зору економіки, інфраструктура – сукупність суб'єктів господарювання і специфічних акумульованих на певній території об'єктів загальноекономічного призначення, що задовольняють матеріальні, духовні й соціальні потреби людини через надання комплексу послуг з метою створення загальних умов для ефективного функціонування процесу суспільного відтворення та нормальної життєдіяльності людини [27].

Закон України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» визначає туристичну інфраструктуру як сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів. Таким чином, це будівлі і споруди, засоби комунікації, транспортна система, які задіяні в наданні туристичних послуг [50].

Дослідники Г. Є. Долгопола та Я. С. Корабельнікова визначили, що «...інфраструктура саме у туристичній сфері представлена будинками та спорудами, елементами транспортної інфраструктури, закладами культури, ін. закладами, які задіяні в наданні туристичних послуг. До елементів основної (виробничої) інфраструктури належать об'єкти розміщення, харчування та транспортування туристів. До супутньої інфраструктури належать заклади культури, розважальні заклади, спортивні заклади, заклади охорони здоров'я, в межах яких надаються додаткові послуги туристу» [13].

На даний момент сутність інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери можна трактувати:

як особливу сферу застосування праці (теоретико-економічний підхід);

як сукупність матеріальних об'єктів (структурний підхід);

як сукупність певних галузей господарювання та видів економічної діяльності (функціональний підхід).

Підходи розкривають різний зміст одно і того ж поняття, і це складає основу для подальшої класифікації інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Класифікація туристичної інфраструктури [34]

Класифікаційна ознака	Зміст ознаки
За сферами виробництва	1. Рекреаційно-виробнича 2. Рекреаційно-соціальна
За територіальним рівнем	1. Глобальний 2. Національний 3. Регіональний
За середовищами простору	1. Сухопутна 2. Водна 3. Повітряна
За ступенем інвестиційної привабливості	1. Пріоритетних видів економічної діяльності, комплексів, територій 2. Інфраструктура нерозвинених районів і територій 3. Неосвоєна інфраструктура
За етапом функціонування	1. Будівництво нових інфраструктурних об'єктів 2. Реконструкція та ремонт інфраструктурних об'єктів 3. Експлуатація інфраструктури
За поліфункціональністю	1. Загальна інфраструктура 2. Туристична інфраструктура

Під інфраструктурою туризму розуміють також сукупність організаційних структур і нормативних процедур, що забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності й регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та зовнішнім середовищем. З цієї точки зору інфраструктуру можна поділити на інституційну, інформаційну та регламентуючу.

Інституційну складову становлять елементи загальної інфраструктури:

транспорт, готелі, банки, страхові компанії, митниці, інвестиційні фонди та спеціалізованої: туристичні фірми, рекламні підприємства, спеціалізовані страхові компанії, служби маркетингу.

Інформаційна складова містить такі елементи як: розповсюдження інформації (Інтернет, засоби масової інформації); інформаційний та рекламний бізнес; інформаційно-туристичний ресурс (створення образу подорожі, який би приваблював туристів, стимулював туристичну активність і ефективно використання туристичного потенціалу регіону).

Регламентуюча складова туристичної інфраструктури містить в собі нормативно-правові акти, що регулюють відносини в туристичній сфері.

Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється: на державному рівні – Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Міністерством економіки; на регіональному рівні – місцевими органами влади та самоврядування [33].

Отже, туристична інфраструктура – це сукупність соціальних інститутів, організаційних структур та нормативно оформлених процедур, що створюють безпечне функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності, регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та навколишнім (соціальним і природним) середовищем і використовуються для задоволення потреб туристів. Іншими словами – це сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі беруть участь в оздоровленні або відпочинку, а також шляхів сполучення і транспорту та об'єктів розміщення туристів, що забезпечують умови стабільного функціонування.

Таким чином, туристична інфраструктура охоплює:

туристичні ресурси – сукупність природних, історичних, культурних, соціально-економічних та інших ресурсів відповідної території, які задовольняють різні потреби туриста;

суб'єкти туристичної діяльності – суб'єкти господарювання, що зареєстровані у встановленому чинним законодавством тієї чи іншої країни

порядку, і мають ліцензію або дозвіл на здійснення діяльності, пов'язаної із наданням туристичних послуг та внесені до Державного реєстру суб'єктів туристичної діяльності; такий суб'єкт туристичної діяльності як туроператор безпосередньо та регулярно здійснюють діяльність щодо створення турпродукту, реалізації та надання туристичних послуг, а також посередницьку діяльність із надання характерних і супутніх послуг.

туристичну індустрію – сукупність суб'єктів туристичної діяльності, організаційні структури підприємств харчування, транспорту, торгівлі, закладів культури, освіти, спорту тощо, які забезпечують надання послуг, виробництво та реалізацію товарів для задоволення потреб туристів;

туристичні послуги – послуги щодо розміщення, харчування, інформаційно-рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів;

туристичний продукт – попередньо розроблений комплекс, який поєднує такі послуги, що реалізуються або пропонуються до реалізації за єдиною ціною [7].

Отже, можна зробити висновок, що туристична інфраструктура виконує функції забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів туристичної сфери та регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Специфічною характеристикою рекреаційно-туристичної інфраструктури є те, що в більшості випадків, окрім туристів, вона задовольняє також суспільні потреби місцевого населення і виконує функції забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів туристичної сфери та регулювання матеріальних, фінансових і інформаційних потоків. Тому, аналізуючи складові рекреаційно-туристичної інфраструктури можна виділити загальну інфраструктуру (охоплює все національне господарство незалежно від туристичного руху) і специфічну (туристичну), яка залучена безпосередньо тільки в туризмі.

До загальної інфраструктури можна віднести виробництво туристичних послуг поліфункціональними об'єктами, такими як: автомобільні та залізничні шляхи, аеропорти, лікарні, банки, страхові компанії, а до специфічної – готелі,

санаторії, бази відпочинку, турагенції, екскурсійні бюро (рис. 1.1.1) [65].

Рис. 1.1.1 Структура туристичної інфраструктури [складено автором на основі 65; 33]

На туристичну інфраструктуру держава має безпосередній управлінський вплив через органи законодавчої та виконавчої влади, в той час, як функціонування загальної інфраструктури є сполученням та перетинанням інших сфер національного господарства, що викликає труднощі безпосереднього регулюючого впливу у відношенні до їх рекреаційно-туристичних функцій.

Туристична інфраструктура є економічною компонентою туристично-рекреаційного потенціалу регіону. Тому будь-яке збільшення ресурсу, зокрема інфраструктури, веде до зростання туристично-рекреаційного потенціалу в цілому. В свою чергу, використання інфраструктури здатне підвищити потенціал регіону за рахунок припливу коштів від туристичних, оздоровчих та

рекреаційних послуг для зовнішніх і внутрішніх споживачів, відновлення і забезпечення умов для ефективного функціонуванню капіталу.

Туристична інфраструктура відіграє вирішальну роль у регіональній економіці туризму. Адже безпосередньо в сфері туристської діяльності формується не більше 10 % загального доходу, одержуваного від туріндустрії, а решта 90 % припадають на об'єкти інфраструктури туризму. Окрім цього, наявність розвиненої туристичної інфраструктури у багатьох випадках є визначальним фактором, що впливає на вибір споживачем місця призначення при наявності певної мети відпочинку.

Інфраструктурне забезпечення регіонального ринку туристичних послуг складається із сукупності підприємств, що створюють умови для ефективного функціонування туристичних підприємств, а саме – виробничої інфраструктури та інфраструктури сфери послуг (підприємства, які безпосередньо беруть участь у задоволенні різноманітних потреб туристів).

Задля забезпечення розвитку туризму в регіоні необхідним є оцінювання ресурсного потенціалу, зокрема інфраструктурного забезпечення. Це дає можливість планування туризму на регіональному і національному рівні та оптимізації туристично-рекреаційних комплексів. Об'єктивна оцінка дозволяє залучити інвесторів у розвиток туризму.

У сучасних умовах комплексна оцінка інфраструктурних ресурсів створює підґрунтя для розробки цільових програм розвитку туризму, ефективного використання наявних ресурсів та їх розвиток. В цілому оцінка інфраструктурного забезпечення є важливим механізмом управління розвитком туризму та наслідками туристичної діяльності.

Наразі, єдиної загальновизнаної методики оцінювання інфраструктурних ресурсів не створено. Найчастіше оцінювання здійснюється за допомогою абстрактних понять та характеристик, які не дають можливості проаналізувати реальне становище ресурсної бази туризму.

Оцінювання туристичних ресурсів було започатковане у другій половині 60-х років XX сторіччя і розвинулося за допомогою низки розроблених

методик. Окремі підходи, знайшли відображення в Європейській хартії регіонального планування (Хартії Торремолінас), яку вважають одним з найважливіших системоутворюючих документів для сучасної туристичної діяльності [55].

Проблема визначення та розрахунку потенціалу туризму розглядалася з різних точок зору в багатьох економічних дослідженнях. Механізм оцінювання туристичних ресурсів, зокрема інфраструктурного забезпечення та матеріально-технічної бази туризму, аналізувався такими авторами як Л. О. Іванова, К. Я. Кондратьєв та іншими фахівцями. Однак підходи, що застосовувались дослідниками містили протилежні концепції, що робило неможливим будь-яку методологічну уніфікацію [24].

В останні роки з'являються методики, де як оціночні чинники розвитку інфраструктурного забезпечення додатково почали застосовувати інтенсивність функціонування міжміських та приміських автобусних маршрутів, наявність спортивних об'єктів, їх тип і пропускну спроможність, наявність та кількість санаторно-профілактичних установ, готелів, закладів культури [7].

Узагальнюючи існуючі підходи, можна сказати, що оцінка туристичних ресурсів складається з кількох взаємопов'язаних етапів (рис. 1.1.2).

Перший етап є формальним визначенням мети оцінювання. Це може бути попереднє дослідження, планування, розробка програм, моделей розвитку, вдосконалення інфраструктури в регіоні, визначення інвестиційно привабливих регіонів, визначення економічної доцільності використання об'єктів інфраструктури.

На другому етапі відбувається виділення чітких меж того, що буде оцінюватись.

Третій етап – визначення суб'єкта оцінки, з позицій якого проводитиметься оцінка об'єкта. Суб'єктами можуть бути регіони, як економічні системи, організатори туристично-рекреаційної діяльності.

Четвертий етап – визначення показників, за якими буде оцінений об'єкт.

На п'ятому етапі проводиться збір інформації, необхідної для оцінки.

Рис.1.1.2 Етапи оцінювання інфраструктурного забезпечення регіону [54]

На шостому етапі відбувається зведення показників оцінки до єдиної системи вимірювання. Для цього можуть використовуватися оціночні шкали, нормування, ранжування.

На сьомому етапі визначається спосіб переведення оціночних показників у часткові та інтегральні показники з подальшим отриманням по них результатів оцінки.

Восьмий етап включає перевірку і корегування результатів оцінки.

На останньому, дев'ятому етапі, відбувається інтерпретація отриманих результатів оцінки [54].

На сучасному етапі оцінювання ресурсного потенціалу туризму використовуються інструменти, які були запропоновані професором Київського національного університету ім. Тараса Шевченка О. О. Бейдиком, який здійснив інтегральну оцінку природних і антропогенних ресурсів України і побудував на цій основі ресурсно-рекреаційний рейтинг регіонів України. Ці розробки також використовуються і в Стратегії сталого розвитку туризму і курортів в Україні [2].

Цей підхід до оцінки туристичних ресурсів вважається найбільш прийнятним на сьогоднішній день через його логічність, зрозумілість і можливість практичного застосування для цілей розвитку туристичної інфраструктури та туризму в цілому. Для комплексної оцінки науковцями-авторами проекту застосовано метод бальної оцінки. На основі кількісних показників, експертного підходу, з використанням п'ятибальної шкали здійснено оцінку рекреаційно-туристичних ресурсів території України в розрізі окремих областей і АР Крим.

При оцінці кожного з обраних видів ресурсів до уваги бралися його специфічні характеристики. При встановленні балу інфраструктурного блоку враховувалось, що 1 бал нараховується при наявності на території 1-100 рекреаційно-туристських закладів; 2 бали – 101-200; 3 бали – 201-300; 4 бали – 301-400; 5 балів – понад 400 рекреаційно-туристських закладів.

Згідно цих досліджень максимальний загальний бал рейтингу отримала АР Крим (5 балів), а також лідерами є Київська та Одеська області. Львівська область отримала 2 бали за критерієм інфраструктури, та посіла 4 місце. Ці області і АРК можна вважати ресурсно-рекреаційними територіями-донорами. Мінімальний (1) бал отримали Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська області. Дві області є депресивними у ресурсно-рекреаційному відношенні регіонами [2].

У табл. 1.1.2 наведена порівняльна характеристика поширених методів оцінювання інфраструктури туризму як складової привабливості регіону.

Таблиця 1.1.2

Порівняльна характеристика методів оцінювання інфраструктури туризму [28]

Підхід	Характеристика	Інструменти оцінювання	Переваги	Недоліки
Travel & Tourism Competitiveness Index [5]	Вивчення факторів, що визначають конкурентність об'єктів туристичної інфраструктури, турпродуктів, послуги, яким надаються в межах регіону або країни, та розрахунок структурного, інфраструктурного та ресурсного індексів.	Індексний метод, рейтингове оцінювання	Широке охоплення галузі дослідження, простота порівняння оцінок за різними об'єктами; наочні результати	Аналіз великого обсягу інформації; необхідність додаткового контролю достовірності інформації
Методика експертної оцінки аналізу ієрархій [3]	Формування ієрархії оцінок та попарне порівняння елементів цієї ієрархії, що проводиться експертом за шкалою інтенсивності дії	Експертне оцінювання, метод аналізу ієрархій	Високий рівень формалізації оцінок	Обмеженість обсягів інформації, необхідність перевірки експертної думки
Маркетинговий аналіз конкурентного середовища на туристичному ринку [34]	Комплексний аналіз умов і стану території з вивченням впливу конкурентних факторів на формування попиту і сегментацію туристичного ринку	Експертне оцінювання	Орієнтація на вивчення передумов інтеграції території до світового ринку	Недостатня формалізація оцінок, нечіткість визначення показників
Комплексний підхід до економічного оцінювання туристичної привабливості [34]	Структуризація та визначення стану чинників формування інфраструктури. Оцінювання географічного розташування; матеріально-технічної база туризму; маркетингової політики; навколишнього середовища.	Експертне оцінювання, кластерний аналіз, індексний метод	Визначення структурно-логічних зв'язків між факторами. Широта охоплення предметної сфери.	Відсутність об'єктивного підґрунтя для вибору еталонних показників. Необхідність додаткового контролю достовірності інформації
Оцінка потенціалу території [23]	Оцінювання рекреаційного потенціалу в контексті перспектив економічного розвитку регіону, оцінки природних курортних ресурсів, встановлення рекреаційної місткості території, оцінки історико-культурних туристичних ресурсів	Експертне оцінювання, статистичний та економічний аналіз	Зосередження уваги на найважливіших аспектах, простота порівняння оцінок за різними об'єктами	Відсутність інтегрального підходу та чіткого визначення пропозицій з поліпшення стану інфраструктури

Сучасні методи оцінювання туристичної інфраструктури базуються на використанні наступних показників оцінювання інфраструктурного забезпечення для того, щоб визначити напрями розвитку туризму в регіоні:

доступність доїзду транспортом загального призначення та місцевого транспорту;

наявність різних засобів розміщення, різних категорій;

кількість місць у засобах розміщення;

коефіцієнт завантаження засобів розміщення;

прибуток із розрахунку на 1 місце у закладах розміщення;

середня площа засобів розміщення в розрахунку на 1 місце, м.кв.;

наявність інформаційних центрів;

наявність торгівельних точок, побутових товарів, товарів першої необхідності, аптек;

наявність закладів харчування різного рівня, їх кількість;

наявність торгівельних точок сувенірної спрямованості;

наявність закладів охорони здоров'я;

рівень охорони правопорядку;

рівень туристичної безпеки;

кількість працівників туристичної галузі.

1.2 Історія розвитку туристичної інфраструктури в Україні та Львівському регіоні

Сфера туризму України пройшла тривалий історичний розвиток та з перших днів незалежності впевнено стала на шлях створення власного туристичного бренду. Наразі туризм є однією з пріоритетних галузей економіки, чому сприяли певні історичні події які стосувалися туристичної сфери та інфраструктури.

Умовно історію розвитку туризму та інфраструктури можна поділити на 6

етапів:

- перший етап – первісний, який охоплює проміжок часу до 1890 року;
- другий етап – початковий (1890 – 1917 роки);
- третій етап – зародження (1918 – 1939 роки);
- четвертий етап – зростання (1945 – 1969 роки);
- п'ятий етап – формування індустрії (1970 – 1990);
- шостий етап – сталого розвитку (з 1991 року) [56].

Інфраструктура для подорожуючих почала з'являтися ще за часів Київської Русі у XII – XIII ст. Першими закладами розміщення були відомі заїжджі двори, які називалися «ямами». З розвитком поштового сполучення у XV ст. такі двори створювали біля поштових станцій, підпорядкованих Ямському наказу. У великих містах почали виникати гостинні двори. Вони мали вищий комфорт, ніж заїжджі двори та орієнтувалися на купців та державних службовців [62].

У XVI – першій половині XVII ст. створювалися спеціальні гостинні двори для купців, які йшли через Київ. А на чумацьких і торгових шляхах України послуги розміщення та харчування надавали корчми, які складалась із двох чітко розділених частин: приміщення для харчування та приміщення для ночівлі.

На той час, Київ був одним із центрів паломництва, і це обумовило необхідність у будівництві готелів і гостинних дворів для паломників біля стін монастирів.

До 1890 року туризм мав просвітницьке спрямування. Розповсюдження набули екскурсії, походи, подорожі з освітньою метою, та задля збору науково-географічної та краєзнавчої інформації. В цей час організовуються перші туристичні гуртки та клуби: просвітницьке об'єднання «Громада» у Львові, «Кружок етнографічно-статистичний», товариство «Просвіта», наукове товариство імені Т. Шевченка.

Якщо брати до уваги рекреаційну діяльності, то перші згадки про родовища лікувальних джерел з'явилися в XVI ст. Наприкінці століття на

Західній Україні було створено перший лікувальний комплекс. А більш глобальний та масовий розвиток курортів почався у другій половині XVIII ст. і вже на початку XIX ст. відкрилися такі відомі бальнеологічні курорти, як Немирів, Трускавець, Одеські грязеві курорти, Саки та ін.

Другий етап. В Україні туристична інфраструктура інтенсивне почала розвиватися лише у другій половині XIX ст. (1890-1917 рр.). Це відбувалось в наслідок зростання інтересу інтелігенції до історико-культурних та природних пам'яток. Народознавчі подорожі пропагували члени «Руської трійці» М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький.

Саме в цей період починають розвиватися підприємницькі концепції. Стрімко розвивається туристична інфраструктура – ресторани, готелі, транспортна мережа. Починає формуватися туристичний ринок, в якому виокремлюються два основних сегменти – елітарний та рекреаційно-екскурсійний туризм. В цей період туризм в Україні не набув масового характеру, а був доступний в основному лише для привілейованих, освічених верств суспільства.

У другій половині XIX ст. активно досліджували лікувальний потенціал Криму, Прикарпаття та Закарпаття. А у 1889 році відкрили регулярне залізничне сполучення, що послугувало збільшенню кількості мандрівників та дало поштовх до будівництва готелів [17].

Важливу роль у розвитку туризму відіграло Російське товариство туристів (РТТ), створене у 1895 р., яке мало свої відділення в Києві, Полтаві, Харкові, Одесі, Кам'янець-Подільському та інших містах, Ялтинське туристичне бюро (1896 р.) та інші туристичні організації [62].

У 1867 р. почало функціонувати Одеське бальнеологічне товариство, а наприкінці XIX ст. було розроблено проекти законів «Про санітарну і гірську охорону лікувальних місцевостей» та «Про охорону курортів». До першої світової війни більшість курортів України знаходилися як у приватній, так і в державній власності [64].

Наприкінці XIX ст. почали створювати перші туристичні бюро, які

займалися організацією туристичних подорожей у регіоні. Такі ж організації наприкінці XIX – на початку XX ст. були організовані і в Галичині – у Львові, Перемишлі. На цей же період припадає початок освоєння рекреаційно-туристичних місцевостей Яремчі та Ворохти. Окрім цього, майже у кожному містечку Галичини були невеликі готелі, ресторани, кав'ярні. Загалом у 1902 р. нараховувалось 935 готелів, середня зайнятість у яких становила три працівники на один готель [7].

Третій етап розвитку туризму проходив в радянський період в 1918-1939 рр.. Цей етап характеризується домінуванням ідеологічної функції туризму та екскурсій над господарською.

У 20 – 30-х рр. у розвитку туристичної інфраструктури відбулися суттєві зміни: здійснювалась націоналізація готельних підприємств і створилась єдина державна система управління готельним господарством. Таким чином туризм повністю перейшов під опіку держави.

Розвивалася, переважно, екскурсійна справа, адже екскурсія була одним із засобів ідеологічної роботи з населенням. Організацією, яка займалася туризмом та екскурсіями був відділ Народного комісаріату просвіти, а пізніше з'явилося Бюро шкільних екскурсій Наркомпросу. Лікувальні курорти було націоналізовано, а всі приміщення та особняки на території Криму реконструювали під санаторії для робітників й селян. У 1921 р. санаторії Криму могли вже приймати близько 25 тис. відпочиваючих. З 1925 р. у колишньому царському палаці в Лівадії почав функціонувати перший санаторій для селян, а в Гурзуфі – Всесоюзний санаторний піонерський табір «Артек» [61].

Крім внутрішнього туризму, в Радянській Україні наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. починає розвиватися і міжнародний туризм. З 1934 р. почалася співпраця з найбільшими світовими компаніями: «American Express Co» (США) і «Thomas Cook & Son» (Великобританія).

По-іншому розвився туризм та його інфраструктура на Західній Україні, яка була під владою Польщі (Галичина і Волинь), Румунії (Буковина) та Чехословаччини (Закарпаття). Готельна та ресторанна інфраструктура була у

приватному секторі економіки, що сприяло кращому матеріальному забезпеченню, організації обслуговування. Важливою рисою готельної сфери Західної України була доволі чисельна мережа невеликих закладів, зорієнтованих на обслуговування різних категорій населення.

Найкраще інфраструктура була розвинута в Галичині, де працював ряд курортів, які отримали європейське визнання (Трускавець, Моршин, Черче), більшість з яких належали приватним особам [64; 7].

Четвертий етап (1945-1969 рр.) розвитку туристично-рекреаційної галузі розпочався з втрат, які зазнала Україна під час Другої світової війни. Туристична індустрія зазнала великих втрат, більшість туристичних баз та готелів було зруйновано.

Пожвавлення туристичного руху розпочалося після 1950-х, яке відзначилося і зростанням матеріально-технічної бази туризму. Так, якщо в 1951 р. на туристичних базах України побувало 13 811 туристів і понад 58 тис. осіб взяли участь в екскурсіях, то в 1959 р. число туристів зросло до 49 тис. осіб, а екскурсантів – 418 тис. осіб. За цей же час кількість туристичних та екскурсійних баз зросла з 9 до 18 закладів [56].

З приєднанням Закарпаття до України почалось широкомасштабне будівництво нових курортів: Карпати – 1948 р., Верховина – 1958 р., Гірська Тиса – 1958 р. та інші. Туристичний рух поступово набуває масовості.

У період хрущовської «відлиги» (1953-1964 рр.) значно поживались зовнішньоторговельні зв'язки та в'їзний туризм. Основними центрами міжнародного туризму були Київ, Одеса, Львів, Південний берег Криму. Розвиток міжнародних сприяли появі організацій, які займалися організацією відправлення туристів закордон. З 1958 р. питаннями міжнародного обміну почало займатися Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник». Так поступово у країні склалася система трьох монополістичних туристичних структур: ВАТ «Інтурист», ТЕУ (з 1962 р. – Центральна рада з туризму) ВЦРПС, Бюро міжнародного молодіжного туризму «Супутник» ЦК ВЛКСМ. Усі вони з середини 50-х рр. почали активно займатися як міжнародним, так і

внутрішнім туризмом. Однак «Інтурист» зберігав провідну роль в обслуговуванні іноземних туристів як за обсягом роботи, так і за розмаїтістю послуг.

До початку 70-х рр. розвинулася мережа підприємств «Інтуриста». До її складу входило 7 відділень ВАТ «Інтурист» у Києві, Харкові, Львові, Одесі, Ялті, Ужгороді, Запоріжжі та 14 агентств.

З метою посилення централізованого управління туризмом був створений державний орган керівництва іноземним туризмом у – Управління з іноземного туризму при Раді Міністрів СРСР. ВАТ «Інтурист» стало найважливішою частиною цього Управління.

Важливу роль в удосконаленні організації туризму та відіграла прийнята в травні 1969 р. Постанова ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС «Про заходи подальшого розвитку туризму та екскурсій у країні». Передбачалося реформування туризму в ефективну галузь економіки та розвиток його матеріально-технічної бази та інфраструктури. Було створено програму розвитку туризму та залучено до туристсько-екскурсійного обслуговування велику частку населення [62].

Всі проведені заходи щодо реформування відіграли позитивну роль в розвитку інфраструктури та екскурсійної діяльності в Україні. Завдяки фінансуванню та розвитку транспортної інфраструктури було створено підґрунтя для масштабування індустрії туристичних послуг та покращення якості обслуговування туристів та рекреантів.

П'ятий етап (1970-1990 рр.) характеризується пріоритетом адміністративно-нормативної концепції розвитку туризму. Ця концепція забезпечувала швидкі темпи росту соціального туризму, але не змогла забезпечити зростання якості туристичного обслуговування, яке за ці роки значно відстало від світових стандартів. Але, не зважаючи на істотні проблеми, в даний період відбулося піднесення індустрії туризму завдяки сприятливій міжнародній ситуації, зростанні купівельної спроможності населення, збільшенню тривалості відпусток, удосконаленню транспортних засобів та

сфери туристичного обслуговування.

Інфраструктуру туризму складали, насамперед, підприємства, що надають послуги, пов'язані з проживанням і харчуванням туристів. За даний період особливо швидко зросла кількість саме цих туристичних підприємств. Так, якщо в 1960 р. в Україні було 26 туристичних баз, їх філій і притулків, у 1970 р. – 58, то в 1983 р. – 25 готелів, 79 турбаз, 4 туркомплекси, 11 притулків, 6 кемпінгів, 31 стоянок, всього 156. Постійно збільшувалась і місткість туристичних підприємств, якщо в 1960 р. одночасно могли проживати 3 510 туристів, то в 1970 р. – 19,8 тис., а в 1983 р. – 40,4 тис. туристів.

Систему туристичного харчування в Україні було створено в 1960-1980 рр. Якщо в 1960 р. харчування туристів забезпечували 11 їдалень, то в 1985 році лише в системі туризму профспілок налічувалось 29 ресторанів, 75 їдалень, 378 кафе, барів, буфетів та інших пунктів харчування х кількістю місць відповідно 6 920, 20 120, 41 200 [56].

У 70-х рр. в наслідок швидкого розвитку туризму загалом, відбулося розширення туристичної інфраструктури. Були побудовані нові готелі мережі підприємств міжнародного туризму «Інтурист», зокрема: «Либідь» і «Братислава» у Києві; «Інтурист», «Мир», мотель «Дружба» у Харкові; «Дністер» у Львові; «Закарпаття» в Ужгороді; «Чорне море» в Одесі; «Запоріжжя» в Запоріжжі; «Інтурист» в Полтаві.

Істотні зміни в цей період відбулися і в транспортному обслуговуванні туристів, особливо це стосується автотранспорту. В 1983 р. 23 туристичні автобази налічували в своєму розпорядженні 911 автобусів, тоді як в 1959 р. їх було лише 15.

Швидкими темпами розвитку відзначився і неорганізований (самодіяльний) туризм. Цьому посприяла поява туристичних клубів та секцій на промислових підприємствах, в установах та організаціях. Їх кількість постійно збільшувалась, так, якщо в 1960 р. в Україні діяло 6 турклубів і 2 300 туристичних секцій, то в 1983 р. їх налічувалось відповідно 133 та 12,5 тис.

Кінець п'ятого етапу, зокрема 1990 рік був переламний в історії України,

туризм та інфраструктура не були пріоритетними галузями і тому їх розвиток було частково призупинено.

В цілому, за часів СРСР туризм в Україні розвивався на профспілковій та відомчій основах. Путівки на бази та у будинки відпочинку були своєрідним видом пільг. Профспілковим туризмом в Україні керував «Укрпрофтуризм». А іноземним туризмом монополюю займався «Інтурист» та «Супутник». До 1991р. рекреаційно-туристична галузь України функціонувала в єдиному рекреаційно-туристичному комплексі Радянського Союзу. Курорти належали державі, а керівництво туристичною діяльністю велося централізовано [66].

Початок шостого етапу припав на перші роки незалежності України (1991-1993 рр.), які були складним для розвитку туризму. Обсяг туристичної діяльності на внутрішньому ринку зменшився у чотири рази, а кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, скоротилися. Лише 120 тис. іноземних туристів було зареєстровано у 1992 р. Новий етап розвитку українського туризму та інфраструктури розпочався з прийняттям Верховною Радою України «Закону про туризм» (1995 р.) [61].

У 1999 р., в рамках міжнародної програми TACIS, було реалізовано українсько-французький проект з розбудови туристичної інфраструктури Криму. А в 2002 р. туристична адміністрація України вперше провела рекламну кампанію «Відпочивай в Україні», що супроводжувалося організаційною підтримкою, випуском та розповсюдженням інформаційних продуктів для туристів. В цьому ж році представники туристичного бізнесу взяли участь у міжнародних виставках в Україні «UITT'2002» та «Україна-2002», національній виставці України у Москві, міжнародних туристичних біржах у Познані, Лондоні, Мілані [4].

У 1997-2000 рр. відбувалося будівництво та реконструкція засобів розміщення, готелів, санаторно-курортних закладів. За даними Міністерства фінансів України було вкладено близько 400 млн грн. Динаміка обсягів виконаних робіт з будівництва та реконструкції матеріальної бази туризму України така: за 1997 р. було профінансовано робіт на 25, 8 млн грн, за 1998 р.

– 121, 4 млн грн, за 1999 р. – 75, 1 млн грн, за 2000 р. – понад 150 млн грн.

Готельне господарство розглядалося як одна з основних складових туристської індустрії України. У 2000 р. в Україні налічувалось 1308 готельних підприємств на 949,1 тис. місць, зокрема 55 закладів у Львівській області [62].

Крім цього, 2000 р. означився заснуванням гірськолижного курорту Буковель. А вже у 2003 р. відбувалося відкриття першої траси та канатної дороги.

З 2003 р. за розпорядження Кабінету Міністрів розпочалися заходи щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму, які включали створення відповідної інфраструктури в регіонах в тому числі будівництва готелів, мотелів, гольф-трас, яхт-клубів, аквапарків та парків розваг, облаштування гірськолижних трас [12].

Роком пізніше, в Україні відбувся процес перетворення туристичної галузі в одну із провідних галузей економіки України. Цьому послугувало прийняття першої Державної Програми розвитку туризму в Україні на 2004-2010 рр., Закону України «Про внесення змін до Закону України Про туризм», низки Указів Президента України та постанов Кабінету Міністрів України про підтримку розвитку туризму.

2008 р. був важливим у розвитку туризму, адже був проголошений роком туризму і курортів в Україні. Проте фінансова криза 2008 р. привнесла свої корективи в туристичну індустрію. Відбулося обмеження розбудови туристичних об'єктів, скорочення витрат населення на туризм, припинилося фінансування розвитку туризму. Обсяги видатків у 2008 р. зменшились порівняно з 2007 р. майже на 13 % [25].

Особливо динамічно за роки Незалежності зросла кількість закладів розміщення – за період 1990-2009 рр. їх кількість збільшилась більш ніж на 47 %. Щодо закладів ресторанного господарства, найбільш розгалужену мережу закладів у 2009 році мав Західний регіон – 6842 об'єкти, що склало 18,5 % гастрономічних закладів країни, зокрема Львівська область налічувала 1772 заклади.

Позитивна динаміка розвитку туризму відновилося у 2010 р. В Україні спостерігалось поживання в'їзного та виїзного туризму та стабілізація внутрішніх потоків, що свідчить про підвищення рівня конкурентоспроможності України як туристичного бренду.

Великий вплив на розвиток туризму мав чемпіонат Європи з футболу в 2012 р., який проводився в Україні. Зокрема це посприяло розвитку елементів інфраструктури Львівської області. За даними Державного агентства України з туризму та курортів під час Євро-2012 Україну відвідало 24,5 млн. іноземних туристів [29].

У 2013 р. Держтуризмкурорт розробив проект туристичного бренду, який відповідав сучасним вимогам і сприяв просуванню у світі унікального туристичного потенціалу нашої країни. Голова Держтуризмкурорту зазначав, що важливим елементом просування України в світі є проведення спортивних заходів міжнародного рівня. Так, у серпні 2013 р. Україна успішно провела юнацький Чемпіонат Європи з баскетболу 2013, який за оцінкою спеціалістів був визнаний кращим за всю історію існування чемпіонату.

Крім того, 2013 рік в історії інфраструктури України ознаменувався найбільшою кількістю засобів розміщення у період до 2018 року, а саме – 6411 закладів.

Важливим чинником подальшого розвитку туризму було включення у 2013 р. до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО ряду об'єктів: дерев'яних церков Карпатського регіону та Стародавнє місто Херсонес Таврійський, а також Петриківському розпису. Таким чином, всі події 2010-2013 рр. надали додатковий поштовх сфері туризму в Україні [41].

У 2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено «Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Цей документ на сьогодні є одним з орієнтирів у розвитку туристичної інфраструктури країни.

У табл. 1.2.3 нами наведена стисла характеристика історичного розвитку туризму та інфраструктури в Україні.

Таблиця 1.2.3

Характеристика етапів розвитку туризму та інфраструктури в Україні

[Складено автором]

Етап	Роки	Події
1	2	3
1 етап	до 1890 р.	1. Створення перших закладів розміщення – гостинних та заїзжих дворів, а також готелів для паломників. 2. Поява перших закладів харчування – корчмів. 3. Розповсюдження екскурсій, походів, подорожей з освітньою метою. 4. Організація перших туристичних гуртків та клубів. 5. Створення першого лікувального комплексу на Західній Україні в кінці XVI ст. 6. Відкриття на початку XIX ст. бальнеологічних курортів Немирів, Трускавець, Одеські грязеві курорти, Саки.
2 етап	1890 – 1917 рр.	1. Стрімкий розвиток туристичної інфраструктури – ресторанів, готелів, транспортної мережі. 2. Виокремлення основних сегментів туризму – елітарного та рекреаційно-екскурсійного. 3. Відкриття у 1889 році регулярного залізничного сполучення. 4. Розробка проекту законів «Про санітарну і гірську охорону лікувальних місцевостей» та «Про охорону курортів». 5. Створення перших туристичних бюро, які займалися організацією туристичних подорожей у регіоні. 6. Початок освоєння рекреаційно-туристичних місцевостей Яремчі та Ворохти.
3 етап	1918 – 1939 рр.	1. Націоналізація готельних підприємств і створення єдиної державної системи управління готельним господарством. 2. Початок функціонування першого санаторію для селян в колишньому царському палаці в Лівадії та Всесоюзного піонерського табору «Артек» в Гурзуфі. 3. Співпраця з найбільшими світовими компаніями: «American Express Co» і «Thomas Cook & Son» з 1934 року. 4. Створення численної мережі невеликих готельних закладів на Західній Україні. 5. Початок роботи курортів, які отримали європейське визнання – Трускавець, Моршин, Черче. 6. Реконструювання приміщень та особняків на території Криму під санаторії.
4 етап	1945 – 1969 рр.	1. Руйнація більшості готелів та туристичних баз внаслідок війни. 2. Зростанням матеріально-технічної бази туризму після 1950-х рр. 3. Будівництво нових курортів: Карпати – 1948 р., Верховина – 1958 р., Гірська Тиса – 1958 р. 4. Поява організацій, які займалися організацією відправлення туристів закордон: «Супутник», «Інтурист». 5. Розвиток мережі підприємств «Інтуриста»: 7 відділень ВАТ «Інтурист» у Києві, Харкові, Львові, Одесі, Ялті, Ужгороді, Запоріжжі та 14 агентств. 6. Реформування туризму в ефективну галузь економіки та розвиток його матеріально-технічної бази та інфраструктури.

Продовження таблиці 1.2.3

1	2	3
5 етап	1970 – 1990 рр.	1. Піднесення індустрії туризму завдяки сприятливій міжнародній ситуації, удосконаленню транспортних засобів та сфери туристичного обслуговування. 2. Швидкий ріст кількості закладів розміщення та харчування. 3. Побудова нових готелів мережі підприємств міжнародного туризму «Інтурист». 4. Поява туристичних клубів та секцій на промислових підприємствах, в установах та організаціях.
6 етап	1991 – по сьогодні	1. Прийняття Закону України «Про туризм» у 1995 р. 2. З 2003 року створення інфраструктури в регіонах: будівництво готелів, мотелів, гольф-трас, яхт-клубів, аквапарків та парків розваг, облаштування гірськолижних трас. 3. Прийняття першої Державної Програми розвитку туризму в Україні. 4. Розвиток інфраструктури внаслідок підготувань до Євро-2012. 5. Включення у 2013 році до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО ряду об'єктів.

Проаналізувавши історію розвитку туристичної інфраструктури в Україні встановлено, що розвиток відбувався у шість етапів: від появи перших закладів розміщення у Київській Русі в XII – XIII ст. до сучасного стану розвитку інфраструктури в незалежній Україні.

1.3 Нормативно-правова база розвитку туристичної інфраструктури в Україні

Правова та регламентуюча база туристичної інфраструктури ґрунтується на нормативно-правових актах, що регулюють відносини в цій сфері життєдіяльності суспільства. Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється на державному рівні: Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством культури, молоді та спорту, Міністерством інфраструктури, центральним органом виконавчої влади, Державним агентством розвитку туризму. Та на регіональному рівні: місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та іншими органами в межах їх компетенцій (рис. 1.3.3).

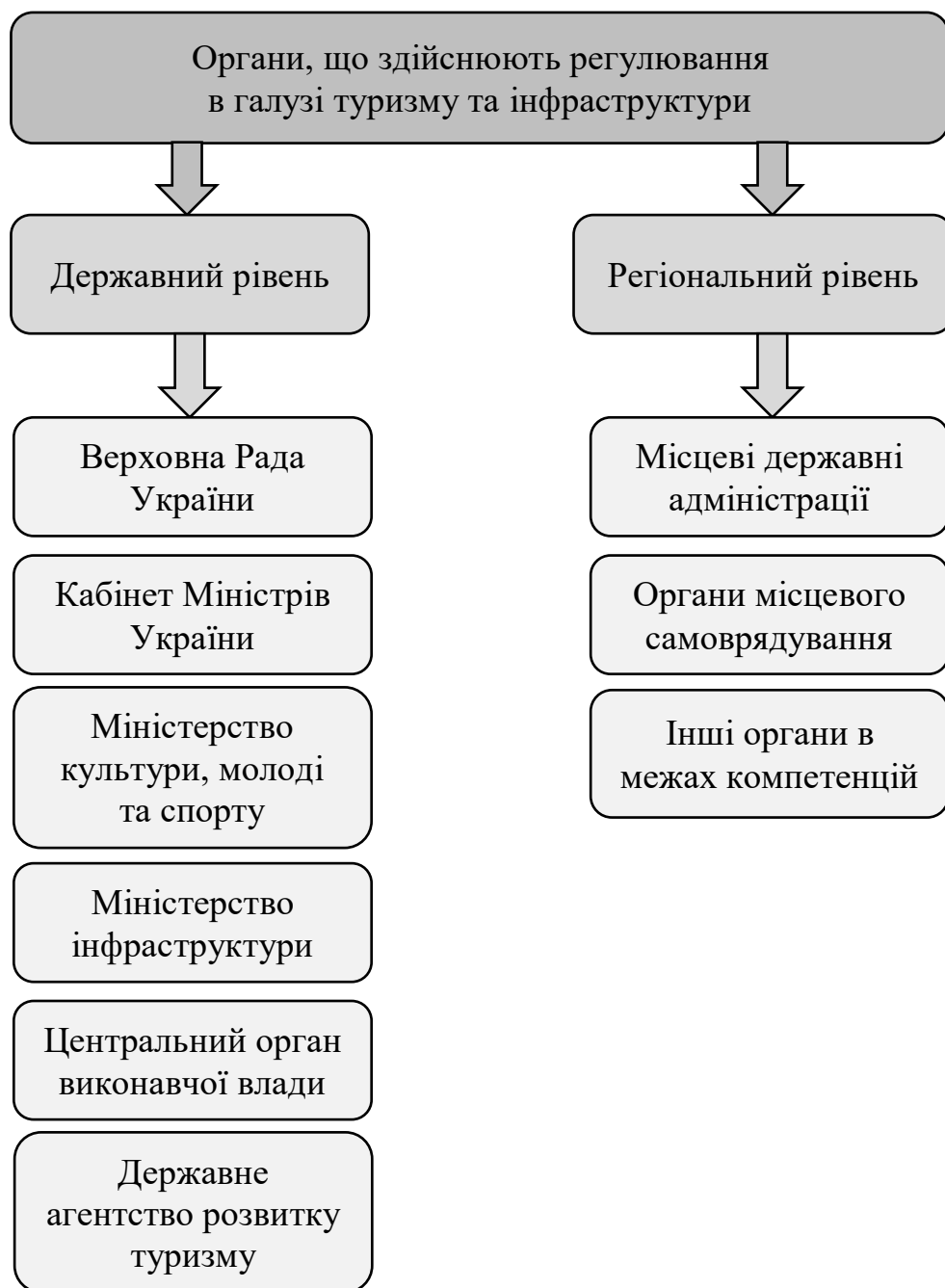

Рис. 1.3.3 Органи, що здійснюють регулювання в галузі туризму та інфраструктури [Складено автором]

Кожен орган має свої повноваження в даній галузі. Зокрема, до виключних повноважень Верховної Ради України належить:

визначення правових засад регулювання відносин між суб'єктами туристичної діяльності;

визначення обсягу фінансування галузі.

Згідно із Законом України «Про туризм», повноваженнями Кабінету

Міністрів України є:

прийняття нормативно-правових актів, що регулюють відносини у галузі туристичної діяльності;

сприяння створенню та розвитку туристичної інфраструктури;

організація та забезпечення інвестиційної політики.

Повноваженнями центральних органів виконавчої влади є:

участь у підготовці нормативно-правових актів у галузі туризму; забезпечення реалізацію програм розвитку туризму;

організація обліку туристичних ресурсів, зокрема інфраструктурних;

організація здійснення контролю за якістю наданих туристичних послуг;

участь у розробці програм облаштування транспортних магістралей та об'єктів інфраструктури.

Державне агентство розвитку туризму є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері туризму та курортів. Щодо туристичної інфраструктури завданнями даного органу є:

встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим закладам розміщення, закладам харчування, курортним закладам), видання відповідних свідоцтв;

видання ліцензій на право провадження туроператорської діяльності;

створення інформаційної мережі в туристичній галузі;

внесення пропозицій щодо стандартизації, сертифікації.

Органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень:

залучають підприємства, установи та організації до підтримки туристичних ресурсів;

організують проведення інвентаризації ресурсів [49].

На сьогодні, рівень забезпеченості регіонів України туристичною інфраструктурою та її стан, обумовлює необхідність активних цілеспрямованих дій, зокрема у вигляді реалізації туристичної політики держави та програм розвитку туризму. Здійснення державної програми розвитку туризму забезпечується шляхом:

спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму у регіонах;

нормативного регулювання відносин у галузі туризму, зокрема туристичних, готельних, ресторанних, екскурсійних підприємств та інших підприємств, які беруть участь в обслуговуванні туристів;

ліцензування та стандартизації послуг, які надаються туристичними підприємствами;

регулювання туристичних потоків шляхом формування попиту й розширення пропозиції в регіоні;

організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму та інфраструктури;

сприяння матеріально-технічному забезпеченню інфраструктури;

стимулювання інноваційних проектів, забезпечення конкуренції і недопущення монополізму [19; 63].

Важливою складовою державного впливу на інфраструктуру є ліцензування, стандартизація та сертифікація. Адже необхідним є забезпечення безпеки туристів та якості надаваних послуг, що відповідають певним нормам. Таким чином:

діяльність засобів розміщення не ліцензується, проте стандартизується та сертифікується (наприклад, атестація, категоризація);

діяльність туристичних операторів підлягає ліцензуванню, проте не є об'єктом сертифікації;

діяльність екскурсководів, гідів, перекладачів, спортивних інструкторів не ліцензуються, проте спеціалісти виконують свої професійні обов'язки на основі дозволу, який видається за результатами атестації [8].

Розвиток туристичної інфраструктури та діяльність її суб'єктів регулюються на законодавчому рівні Господарським кодексом [11], Цивільним кодексом [63] та наступними законами: «Про туризм», «Про захист прав споживачів», «Про охорону навколишнього середовища», «Про курорти», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про страхування», «Про рекламу», «Про

транспорт».

Важливим нормативно-правовим документом, в якому зазначені засади розвитку інфраструктури є Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Її основними цілями є:

- забезпечення ефективного і комплексного використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу;

- удосконалення територіальної структури сфери туризму та курортів;

- системне підвищення якості інфраструктури курортів та рекреаційних територій шляхом виконання комплексної програми поетапного вдосконалення матеріально-технічної бази;

- удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг шляхом створення туристично-інформаційних центрів.

Основні напрями Стратегії щодо туристичної інфраструктури такі:

- залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури;

- забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю;

- забезпечення комплексного розвитку територій;

- формування туристичних та туристично-інформаційних центрів;

- проведення моніторингу інвестиційних пропозицій щодо розбудови туристичної інфраструктури у регіонах.

Реалізація Стратегії передбачає досягнення кількісних та якісних показників, а саме:

- збільшення витрат туристів під час подорожей в Україні до 80 млрд. гривень у 2026 році;

- збільшення обсягу капітальних інвестицій у сферу туризму та курортів до 6,6 млрд. гривень у 2026 році;

- функціонування Єдиної туристичної інформаційної системи, що містить інформацію про всі туристичні та рекреаційні ресурси.

Отже, до 2026 року, згідно Стратегії розвитку туризму та курортів,

очікується підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту, підвищення якості життя населення внаслідок економічного зростання, створення нових робочих місць в індустрії туризму, створення сучасної туристичної інфраструктури [48].

Зміст основних нормативно-правових актів, що регулюють сферу туристичної інфраструктури та її розвиток наведений у табл. 1.3.4.

Таблиця 1.3.4

Зміст основних нормативно-правових актів, що регулюють сферу туристичної інфраструктури та регламентують її розвиток [Складено автором]

Нормативно-правовий акт	Зміст
1	2
Закон України «Про туризм»	1. В законі зазначається, що розвиток туристичних ресурсів (в тому числі інфраструктурних) здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування відповідно до програм розвитку туризму. 2. Визначено основні пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму та органи, що здійснюють регулювання в галузі туризму та їх повноваження.
Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»	1. Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва. 2. Підтримка підприємництва здійснюється шляхом: запровадження державних програм кредитування; спрощення системи оподаткування, обліку та звітності; фінансової підтримки для підприємств, що запроваджують в своїй діяльності енергозберігаючі та екологічно чисті технології.
Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року»	1. Одним із завдань програми є створення конкурентоспроможної розвинутої туристичної інфраструктури. 2. Реалізація програми передбачає досягнення обсягу інвестицій у сферу туризму та курортів до 6,6 млрд. гривень у 2026 році. 3. Програма передбачає: залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури; облаштування інфраструктурою привабливих для відвідування туристами територій; проведення обов'язкової категоризації об'єктів туристичної інфраструктури; підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єктів туристичної інфраструктури; підвищення якості інфраструктури курортів шляхом вдосконалення матеріально-технічної бази; удосконалення інформаційної інфраструктури шляхом створення туристично-інформаційних центрів; впровадження міжнародної системи якості послуг туроператорів, турагентів, засобів розміщення, закладів харчування, інфоцентрів.

Продовження таблиці 1.3.4

1	2
Закон України «Про транспорт»	1. Закон визначає умови перевезення, використання транспортних засобів і шляхів сполучення. 2. Державне управління в галузі транспорту має забезпечувати: дотримання необхідних темпів і пропорцій розвитку транспортної системи України та створення умов для розвитку транспортних підприємств. 3. Складовими транспортної системи як елементи інфраструктури є: транспорт загального користування (залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний) та шляхи сполучення загального користування. 4. Розвиток транспортної системи як важливої складовою інфраструктури здійснюється шляхом проведення економічної (податкової, фінансово-кредитної, тарифної, інвестиційної) та соціальної політики, зокрема надання дотацій на пасажирські перевезення.
Закон України «Про курорти»	1. В законі зазначено, що основним елементом інфраструктури курорту є санаторно-курортні заклади. 2. Закон визначає засади розвитку курортів в Україні. Державна програма розвитку курортів направлена на розвиток санаторно-курортного комплексу і елементів його інфраструктури та перетворення у високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки. 3. Визначено засади створення, розвитку та розширення курортної інфраструктури, що здійснюється за рахунок фінансування курортів відповідно до державних програм розвитку. Включає включаючи розвиток транспорту, систем водопостачання та каналізації, енергозабезпечення.

У цілому, діяльність органів законодавчої та виконавчої влади забезпечує створення сприятливих умов розвитку туристичної інфраструктури та функціонування суб'єктів господарювання даної галузі. Туризм є перспективною галуззю національної економіки, тому вимагає дієвого правового забезпечення, що покликане створити умови розвитку ринку туристичних послуг та його інфраструктури.

Суб'єкти інфраструктури (туристичні організації, заклади розміщення, заклади харчування, організатори надання туристичних послуг) проводять свою діяльність спираючись на правові засади вище зазначених нормативно-правових актів. Окрім них, є низка державних та міжнародних стандартів, які стосуються діяльності деяких суб'єктів туристичної інфраструктури (табл. 1.3.5).

Таблиця 1.3.5

Характеристика галузевих стандартів, які стосуються суб'єктів туристичної
інфраструктури [32; 39]

Номер стандарту	Назва стандарту	Зміст
ДСТУ EN 13809:2018 (EN 13809:2003, IDT)	Послуги туристичні. Туристичні агенції та туристичні оператори. Терміни та визначення	Цей стандарт визначає терміни, що використовуються під час надання послуг суб'єктами туристичної діяльності.
ДСТУ ISO 17679:2017 (ISO 17679:2016, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Велнес та СПА. Вимоги до послуг	Цей стандарт встановлює вимоги до обслуговування в закладах велнес і спа. Використовуватися усіма типами оздоровчих курортів, навіть якщо він є частиною іншої діяльності (наприклад, об'єктів розміщення, фітнес-центрів і лікарень).
ДСТУ ISO 13009:2016 (ISO 13009:2015, IDT)	Туризм та пов'язані з ним послуги. Вимоги та рекомендації з експлуатації пляжу	Цей стандарт встановлює загальні вимоги і рекомендації для пляжу. У ньому містяться вказівки для тих, хто обслуговує пляжі і їх користувачів щодо сталого управління і планування, володіння пляжем, стійкої інфраструктури та потреб надання послуг, в тому числі безпеки пляжів, інформації та комунікацій, очищення і видалення відходів.
ДСТУ 4527:2006	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення	Даний стандарт встановлює терміни, обов'язкові для вживання в усіх видах нормативних документів. Застосовується для сертифікації послуг з тимчасового розміщення, для встановлювання категорій готелів та інших об'єктів, що надають послуги з тимчасового розміщення, а також для робіт зі стандартизування.
ДСТУ 4268:2003	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги	Стандарт встановлює класифікацію засобів розміщення, загальні вимоги до засобів розміщення та до послуг, які надають у засобах розміщування. Стандарт застосовується при сертифікації засобів розміщення.
ДСТУ 4269:2003	Послуги туристичні. Класифікація готелів	Цей стандарт встановлює класифікацію готелів та аналогічних засобів розміщення. Використовується з метою сертифікації.
ДСТУ ISO 14785:2016 (ISO 14785:2014, IDT)	Офіси туристичні інформаційні. Туристична інформація щодо послуг з приймання туристів. Вимоги	Цей стандарт встановлює вимоги до якості послуг, що надаються туристично-інформаційними центрами.
ДСТУ 4281:2004	Заклади ресторанного господарства. Класифікація	Даний стандарт встановлює класифікацію закладів ресторанного господарства та загальні вимоги до них.
ДСТУ 3862-99	Ресторанне господарство. Терміни та визначення	Стандарт встановлює вимоги щодо роботи закладів ресторанного господарства.

Не дивлячись на великий перелік нормативно-правових актів, вони не охоплюють всі проблемні моменти у регулюванні розвитку туризму та туристичної інфраструктури. Такими проблемними питаннями є самозахоплення земель рекреаційного значення, нераціональне та неправомірне використання окремих природних ресурсів, самовільна забудова рекреаційних зон без врахування ландшафтних навантажень, низька якість туристичного обслуговування, неефективний розвиток інфраструктурного забезпечення внаслідок недостатнього фінансування з боку держави [53].

У другому розділі кваліфікаційної роботи нами проведено аналіз стану розвитку туристичної інфраструктури в Львівському регіоні та визначені напрями її удосконалення.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В ЛЬВІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1 Оцінка розвитку готельного та ресторанного господарства в регіоні

Готельне господарства є невід’ємною складовою туристичної індустрії України, без якої неможливе її існування. Найбільш поширеними закладами розміщування є готелі. Готель – підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з тимчасового проживання з обов’язковим обслуговуванням [50].

У Львівській області функціонують наступні види готелів та аналогічних засобів розміщування: агроготель, апартготель, курортний готель, мотель, хостел, кемпінг, туристичний притулок, будинок відпочинку, пансіонат, туристична база. Проте готелі складають половину всіх типів готельних підприємств, а більшість місць зосереджуються у великих готелях. Це породжує проблему недостатньої кількості інших видів закладів розміщування, таких, як мотелі, хостели, кемпінги, молодіжні бази, пансіонати.

Вирішити цю проблему можна збільшенням мережі альтернативних засобів розміщування, при цьому задовольнити попит на місця розміщування могли б малі готелі, апартаменти та хостели. Як свідчить міжнародний досвід, саме невеликі готельні підприємства сьогодні формують основу розвитку сфери гостинності, структурують ринок готельних послуг згідно попиту споживачів, створюють додаткові робочі місця та формують конкурентне середовище. Тобто розвиток таких засобів розміщування дозволяє більш раціонально збалансувати сектор гостинності у регіоні [1].

Для оцінки розвитку готельного господарства використовують кількісні та якісні показники. До складу кількісних показників входять:

загальна кількість готелів;

місткість готелів;
загальна кількість приїжджих, які обслужені готелями за певний відрізок часу;
одержані доходи від наданих послуг готельним підприємством;
витрати, що пов'язані з експлуатацією готелів;
прибуток [16].

Проведений аналіз наявності та кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України за останні три роки показав, що за цей період відбулося як збільшення, так і зменшення кількості таких закладів, відповідно і кількості місць у них.

Так, у 2018 році кількість місць у готелях та аналогічних засобах розміщування в цілому по Україні (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) становила 181242 од., що на 33,3 % більше, ніж у 2016 році (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Показники кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(од.)

Адміністративні одиниці	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	135916	133396	181242	+45326	+47846	+33,3	+35,9
Вінницька	2209	2279	1895	-314	-384	-14,2	-16,8
Волинська	2342	2283	3684	+1342	+1401	+57	+61,4
Дніпропетровська	7740	7758	11826	+4086	+4068	+52,7	+52,4
Донецька	2765	2398	9505	+6740	+7107	+243,8	+296,4
Житомирська	2550	2248	995	-1555	-1253	-61,0	-55,7
Закарпатська	10658	10169	3748	-6910	-6421	-64,8	-63,1
Запорізька	6611	7373	16102	+9491	+8729	+143,6	+118,4
Івано-Франківська	10790	11082	6229	-4561	-4860	-42,3	-43,9
Київська	5277	5345	9489	+4212	+4144	+79,8	+77,5
Кіровоградська	1610	1587	2114	+504	+527	+31,3	+33,2
Луганська	1049	1202	869	-180	-333	-17,2	-27,7

Продовження таблиці 2.1.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Львівська	17949	18292	13191	-4758	-5101	-26,5	-27,9
Миколаївська	2786	3332	12620	+9834	+9288	+353,0	+278,8
Одеська	12096	11021	23427	+11331	+12406	+93,7	+112,6
Полтавська	3993	4052	3363	-630	-689	-15,8	-17,0
Рівненська	1845	1755	1557	-288	-198	-15,6	-11,3
Сумська	1345	1204	1532	+187	+328	+13,9	+27,2
Тернопільська	2930	2907	1267	-1663	-1640	-56,8	-56,4
Харківська	5381	5633	7511	+2130	+1878	+39,6	+33,3
Херсонська	3269	2131	1958	-1311	-40	-173	-8
Хмельницька	3692	3746	2923	-769	-823	-20,8	-22,0
Черкаська	2872	2936	3978	+1106	+1042	+38,5	+35,5
Чернівецька	3942	3285	1325	-2617	-1960	-66,4	-59,7
Чернігівська	1889	1580	1949	+60	+369	+3,2	+23,4
м. Київ	18326	17798	20662	+2336	+2864	+12,7	+16,1

Дані табл. 2.1.1 свідчать, що у регіональному розрізі цей показник різко коливається. Так, в окремих областях упродовж останніх трьох років відбулося різке збільшення кількості місць для розміщування туристів (Донецька, Запорізька, Миколаївська області), а в окремих їх різке зменшення (Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області). Найменші коливання простежуються в Вінницькій, Полтавській, Рівненській та Чернігівській областях. Проте в цілому по Україні зберігається позитивна тенденція – збільшилася кількість місць на 35,9 % (тобто на 47846 місць) у 2018 році порівняно з 2017 роком.

У Львівській області за 2017-2018 рр. кількість місць у готелях та аналогічних засобах розміщування зменшилася на 27.9 % (5101 місце). У 2018 році така негативна тенденція пов'язана зі зменшенням кількості таких закладів через зниження попиту на їх послуги.

Не дивлячись на зростання показника кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування, кількість осіб, що перебували у них, мала тенденцію до зменшення. Зокрема, кількість осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці), у 2018 році склала 4826277 осіб, що на 210798 осіб менше порівняно з 2016 роком (табл. 2.1.2).

Таблиця 2.1.2

Показники кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

Адміністративні одиниці	Роки			Відхилення абсолютне (+; -)	
	2016	2017	2018	2018/2016	2018/2017
Україна	5037075	5135164	4826277	-210798	-308887
Вінницька	87904	106429	78426	-9478	-28003
Волинська	89021	94701	55740	-33281	-38961
Дніпропетровська	238453	214379	383907	+145454	+169528
Донецька	47193	89368	215053	+167860	+125685
Житомирська	67467	71954	34335	-33132	-37619
Закарпатська	204350	237900	114619	-89731	-123281
Запорізька	102085	114099	162299	+60214	+48200
Івано-Франківська	304805	301592	168742	-136063	-132850
Київська	249797	250668	374943	+125146	+124275
Кіровоградська	52467	49147	43697	-8770	-5450
Луганська	22784	28974	22935	+151	-6039
Львівська	749855	871401	572159	-177696	-299242
Миколаївська	91854	92750	117860	+26006	+25110
Одеська	278227	252101	289913	+11686	+37812
Полтавська	173137	195405	164452	-8685	-30953
Рівненська	102347	84756	39470	-62877	-45286
Сумська	50724	46499	43471	-7253	-3028
Тернопільська	202276	117691	46103	-156173	-71588
Харківська	231120	253027	218525	-12595	-34502
Херсонська	73120	47251	129660	+56540	+82409
Хмельницька	170167	170110	119847	-50320	-50263
Черкаська	129727	152455	105209	-24518	-47246
Чернівецька	105637	116959	53340	-52297	-63619
Чернігівська	62704	53507	56673	-6031	+3166
м. Київ	1149789	1122041	1214889	+65100	+92848

Як видно з табл. 2.1.2, така негативна тенденція характерна для більшості областей України. Це можна пов'язати з впровадженням у 2017 році безвізового режиму з ЄС, що посприяло перенаправленню внутрішнього туристичного потоку на виїзний туризм до країн Європи.

В той же час, збільшення кількості осіб, що перебувати в готелях та аналогічних засобах розміщування відбувалося у Дніпропетровській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Одеській, Херсонській, Чернігівській

областях. Це свідчить про активне впровадження політики розвитку внутрішнього туризму в регіонах місцевими державними організаціями та органами місцевого самоврядування.

Щодо Львівської області можна сказати, що географічна близькість регіону до сусідніх європейських країн негативно позначилася на туристичних потоках внутрішнього туризму і відповідно на кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування у Львівській області у 2016-2018 рр. (рис. 2.1.1).

Рис. 2.1.1 Динаміка кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування у Львівській області у 2016-2018 рр. [складено автором на основі 20; 21; 22]

Як видно з рис. 2.1.1, кількість осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування у Львівській області у 2018 році склала 572159 осіб, що на 299242 осіб менше, ніж у 2017 році та на 177696 осіб менше, ніж у 2016 році.

За аналізований період у Львівській області зменшилася кількість колективних засобів розміщування відповідно й кількості осіб, що в них перебували (табл. 2.1.3).

Таблиця 2.1.3

Показники функціонування колективних засобів розміщування у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од.			Кількість місць, од.			Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі у		усього	у тому числі у	
		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування
2016	343	287	56	30869	17 949	12 920	861250	749 855	111 395
2017	337	277	60	32927	18292	14 635	987866	871 401	116 465
2018	129	104	25	13191	11450	1741	572159	547174	24985
Відхилення 2017/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	-6	-10	+4	+2058	+343	+1715	+126616	+121645	+5070
- відносне, %	-1,7	-3,4	+7,1	+6,6	+1,9	+13,2	+14,7	+16,2	+4,5

З даних табл. 2.1.3 видно, що у Львівській області у 2017 році порівняно з 2016 роком відбулося незначне скорочення кількості колективних засобів розміщування на 1,7 % (6 закладів), при цьому кількість готелів та аналогічних засобів розміщування зменшилась на 3,4 % (10 закладів), а спеціалізованих засобів зросла на 7,1 % (4 заклади).

Кількість місць у всіх засобах розміщування зросла на 6,6 % (2058 місць), з них у готелях зросла на 1,9 % (343 місця), а у спеціалізованих закладах на 13,2 % (1715 місць). Кількість осіб, що перебували в них у 2017 році зросла на 14,7 % і склала 987866 осіб. При цьому, значно збільшилося відвідування саме готелів та аналогічних засобів – на 16,2 %, тобто 121645 осіб, а спеціалізованих закладів лише на 4,5 %, що складає 5070 осіб (рис. 2.1.2).

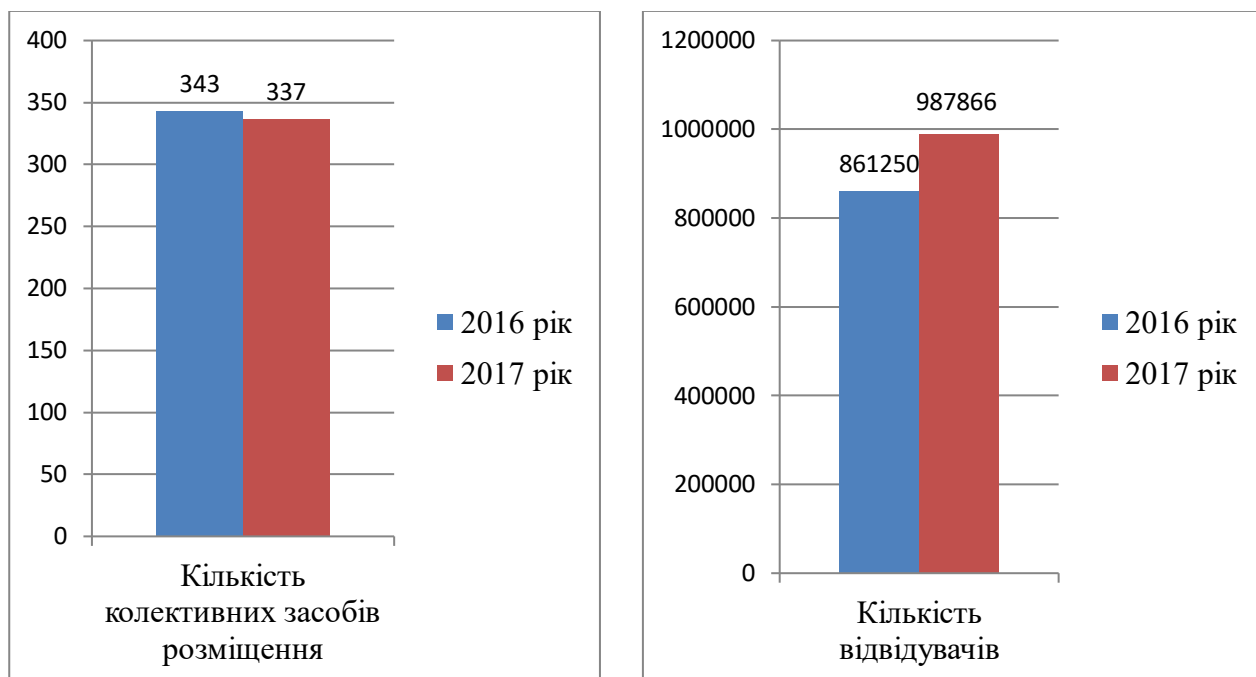

Рис. 2.1.2 Показники кількості засобів розміщування та їх відвідувачів у Львівській області у 2016-2017 рр. [складено автором на основі 20; 21]

Кількість засобів розміщування у Львівській області у 2017 році зменшилась на 6 закладів, при цьому кількість відвідувачів зросла з 861250 осіб до 987866 осіб. Що свідчить про стабільний попит, з тенденцією до зростання, на внутрішній туризм в області.

Розвиток готельного господарства характеризують показники доходів від наданих послуг готелів та аналогічних засобів розміщування (табл. 2.1.4).

Таблиця 2.1.4

Показники доходів від наданих послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних платежів) готелів та аналогічних засобів розміщування за видами в Україні, 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(тис. грн)

Заклади	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	8983381,0	7261479,6	7018593,5	-1964787,5	-242886,1	-21,9	-3,3
з них							
готелі	8819970,2	7048825,0	6775481,0	-2044489,2	-273344,0	-23,2	-3,9

Продовження таблиці 2.1.4

1	2	3	4	5	6	7	8
мотелі	14 886,3	19 425,8	22453,5	+7567,2	+3027,7	+50,8	+15,6
хостели	1 207,8	1 196,7	1025,4	-182,4	-171,3	-15,1	-14,3
кемпінги	163,4	430,8	648,8	+485,4	+218,0	+297	+50,6
агрозотелі	-	-	-	-	-	-	-
гуртожитки для приїжджих	44 844,2	55 061,3	59206,6	+14362,4	+4145,3	+32,0	+7,5
туристичні бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасо- вого розмі- щення	102309,1	136540,0	159778,2	+57469,1	+23238,2	+56,2	+17,0

Як видно з табл. 2.1.4, у 2018 році порівняно з 2016 роком доходи від наданих послуг готелів та аналогічних засобів розміщування за видами в Україні в цілому зменшилися на 21,9 %, або на 1964787,5 тис. грн. Найбільші доходи мають готелі (у 2018 році дохід склав 6775481,0 тис. грн), оскільки це найбільш розповсюджений тип розміщування туристів. Проте за 2016-2018 рр. їх доходи зменшилися на 23,2 %. Порівняно з 2017 роком цей показник зменшився не суттєво, лише на 3,9 %. Така тенденція пояснюється тим, що відбулося певне зменшення кількості таких закладів розміщування, а високі ціни на готельні послуги зумовили зменшення попиту серед споживачів на такі послуги.

За аналізований період характерне зменшення доходів і для хостелів. Так, у 2018 році порівняно з 2016 роком показник доходів зменшився на 15,1 % і склав 1025,4 тис. грн. Однією з причин слід вважати те, що туристи все ж таки надають перевагу більш комфортним закладам з додатковими послугами.

Разом з тим, збільшилися доходи мотелів, гуртожитків, кемпінгів та туристичних баз. Значне збільшення доходів характерне для кемпінгів – +297 % у 2018 році у порівнянні з 2016 роком. Це пояснюється популярністю такого житла серед туристів завдяки своїй доступності. Такі заклади переважно

розташовані на узбережжі морів та в Карпатському регіоні та розширюють можливості внутрішнього туризму.

Динаміка показників доходів засобів розміщування відображена на рис.

2.1.3.

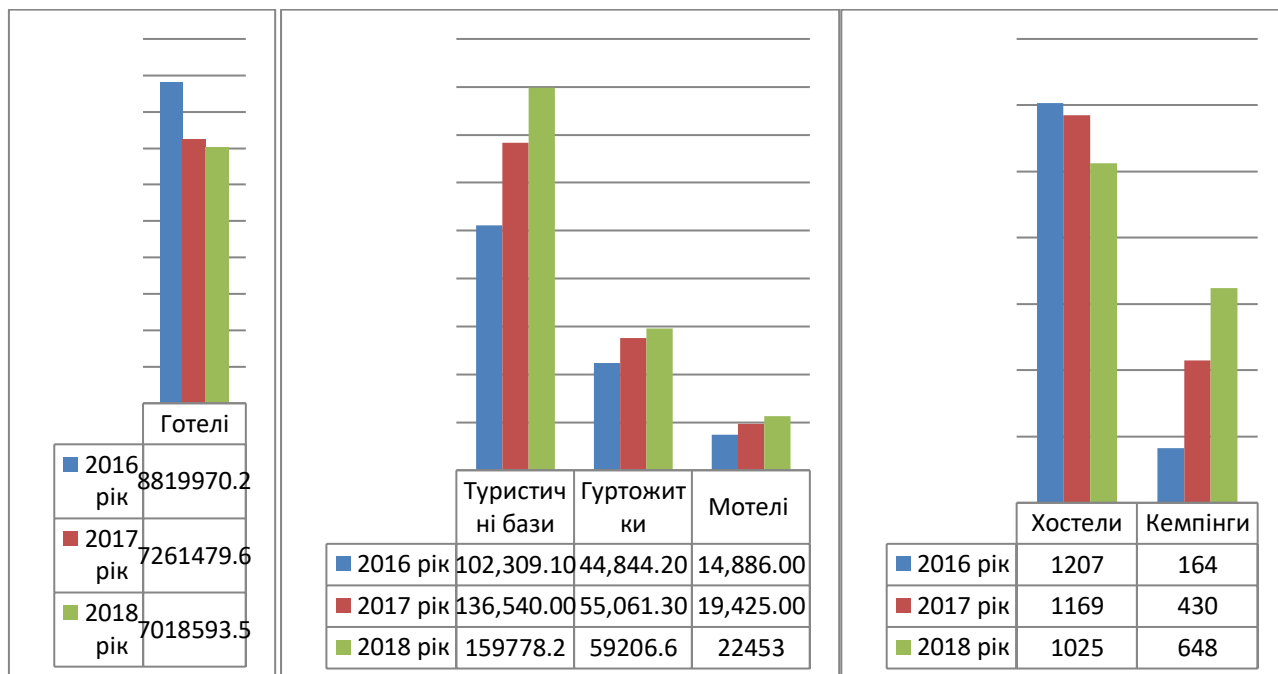

Рис.2.1.3 Динаміка показників доходів готелів та аналогічних засобів розміщування в Україні, 2016-2018 рр. [складено автором на основі 20; 21; 22]

Окрім аналізу доходів засобів розміщування по всім регіонам України, в рамках даного дослідження доцільно буде проаналізувати і окремо показники по Львівській області (табл. 2.1.5).

Таблиця 2.1.5

Показники доходів від наданих послуг готелів та аналогічних засобів розміщування у Львівській області, 2016-2017 рр. [20; 21]

(тис. грн)

Роки	Юридичні особи	Фізичні особи	Усього
2016	907 498,5	84 111,2	991609,9
2017	1 238 508,2	113 715,1	1352223,3
Відхилення 2017/2016 р.:			
- абсолютне, (+; -)	+331 009,7	+29 603,9	62613,6
- відносне, %	+36,4	+35,2	+35,8

Більшу частку доходів у 2017 році отримували юридичні особи – 1238508,2 тис. грн., що на 36,4 % більше, ніж у 2016. При цьому дохід фізичних осіб складав 113715,1 тис. грн., що на 35,2 % більше, ніж у 2016 році. Отже, можна зробити висновок, що готельна індустрія області розвивається.

Проаналізувавши показники доходів готелів та аналогічних засобів розміщування у Львівській області встановлено, що дохід області становить 18,6 % від загальної кількості доходу по Україні. Це свідчить про те, Львівська область користується великим попитом серед туристів та туристична галузь цього регіону більш розвинута, ніж в інших областях.

Готельний ринок м. Львова розвивається завдяки наявності готелів міжнародних та національних операторів. Так, на ринку діє Wyndham Hotel Group (бренд Ramada Worldwide), відкривши готель «Рамада Львів», Premier International – готель «Дністер Прем'єр Готель», Reikartz Hospitality Group – готелі «Reikartz Медіваль Львів» і «Reikartz Дворжець Львів», Rixos – готель «Rixos Прикарпаття». Наразі вітчизняні та іноземні інвестори зацікавлені в інвестуванні будівництва та реконструкції чотири-, п'ятизіркових готелів Львові, за умови дотриманням стандартів обслуговування та розвитку мережі малих і середніх бутик-готелів.

Кращими готелями Львівської області є:

5*: Bankhotel, Leopold Hotel, Rixos Прикарпаття, Nobilis Hotel, Grand Hotel Lviv, Citadel Inn, Edem Resort.

4*: Swiss Hotel, Reikartz Медіваль, Taurus City Hotel, Green Park Hotel, LH Hotel, Taurus Hotel.

3*: Horowitz, Ibis Styles Lviv, Ramada Lviv, Reikartz Dworzec [57].

На обсяги туристичних потоків регіону впливає наявність розвинутої мережі закладів ресторанного господарства. Адже ресторанне господарство – це один з доповнюючих чинників розвитку і складова індустрії гостинності Львівщини.

Серед чинників, що здійснюють безпосередній вплив на розвиток ресторанного господарства у Львівській області є загальний стан економіки,

фінансова стабільність, розвиток внутрішнього і в'їзного туризму, інвестиційна привабливість.

Львів приваблює рестораторів для відкриття нових ресторанних закладів. Кожен рік відкривається близько 30 нових закладів. Наразі у Львові працює близько 800 закладів громадського харчування, серед яких мережеві, незалежні та демократичні заклади.

Мережеві ресторани є уніфікованими за концепцією, пропозицією, виробничими та сервісними технологіями. Міжнародні ресторанны мережі дають туристам змогу почуватися як удома, бути впевненими в якості послуг, менш забезпеченим – заощадити на витратах, а організаторам турів за короткий час забезпечити харчування великої кількості людей. Такими є «McDonalds», KFC. Серед закладів українських мереж – «Mafia», «Якиторія», «Львівська майстерня шоколаду», «Реберня».

Незалежні ресторани характеризуються унікальністю, мають власну концепцію та неповторний імідж для споживачів, які віддають перевагу персональному обслуговуванню, зацікавлені у специфічних характеристиках місця розташування, меню, сервісу, інтер'єру і управління підприємством. Незалежні ресторани іноді спеціалізуються на приготуванні страв національних кухонь. Маючи високий рівень сервісу, оригінальне меню, такі ресторани ідеальні для обслуговування іноземних туристів і здатні задовольнити найвибагливіші вимоги. Такими ресторанами у Львові є «Криївка», «Гасова лампа», «Дім легенд», «Під золотою розою», «Два голубці», «Львівські плячки», «Пструг, хліб та вино».

Останніми роками в ресторанному бізнесі формується традиція створення демократичних ресторанів. Їх концепція знаходиться на стику масових технологій мережевих ресторанів та якісної національної кухні, що потребує індивідуального підходу. Частина демократичних ресторанів об'єднана в мережі, у яких широко представлені національні кухні – українська («Пузата хата», «Здоровенькі були», «Куркуль»), японська («Якиторія», «Планета Суші»), італійська («Челентано»). Вони порівняно недорогі, дають змогу

організовувати харчування тривалий час великої кількості людей [18].

Серед основних проблем розвитку ресторанного господарства Львівської області: недосконалість законодавчої бази, яка регулює діяльність підприємств, відсутність продуманої цінової політики, проблеми підготовки висококваліфікованого персоналу для ресторанів, а також зростання рівня ризиковості, що проявляється у посиленні залежності від політичної, екологічної ситуації в країні в цілому [10].

2.2 Сучасний стан розвитку санаторно-курортних закладів

Україна має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. На території країни присутні всі види ресурсів (бальнеологічні, грязьові, кліматичні), які необхідні для функціонування закладів із надання санаторно-курортних та оздоровчих послуг. Наявність різноманітних рекреаційних ресурсів робить Україну привабливою для розвитку туристичного сектору економіки.

Сукупність закладів санаторно-курортного комплексу складають: санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, будинки і пансіонати відпочинку, інші оздоровчі заклади (табл. 2.2.6).

Таблиця 2.2.6

Показники кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери
в Україні за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(од.)

Заклади	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Санаторії	172	169	166	-6	-3	-3,5	-1,8
Дитячі санаторії	107	103	101	-6	-2	-5,6	-1,9
Пансіонати з лікуванням	12	12	12	0	0	0	0

Продовження таблиці 2.2.6

1	2	3	4	5	6	7	8
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	17	14	13	-4	-1	-23,5	-7,1
Санаторії-профілакторії	63	55	50	-13	-5	-20,6	-9,1
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні	3	3	3	0	0	0	0
Будинки відпочинку	11	14	15	+4	+1	+36,4	+7,1
Пансіонати відпочинку	62	53	53	-9	0	-14,5	0
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	1 265	1 212	1210	-55	-2	-4,3	-0,2
Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	10	6	4	-6	-2	-60	-33,3
Разом	1 722	1 641	1627	-95	-14	-5,5	-0,9

З даних табл. 2.2.6 видно, що впродовж трьох років утримується тенденція до зменшення кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні. У 2018 році порівняно з 2017 роком на 33,3 % зменшилась кількість оздоровчих закладів 1-2 денного перебування, на 9,1 % санаторіїв-профілакторіїв, на 7,1 % дитячих закладів оздоровлення. Збільшилась лише кількість будинків відпочинку – на 7,1 %. Графічно кількісні показники відображені на рис. 2.2.4.

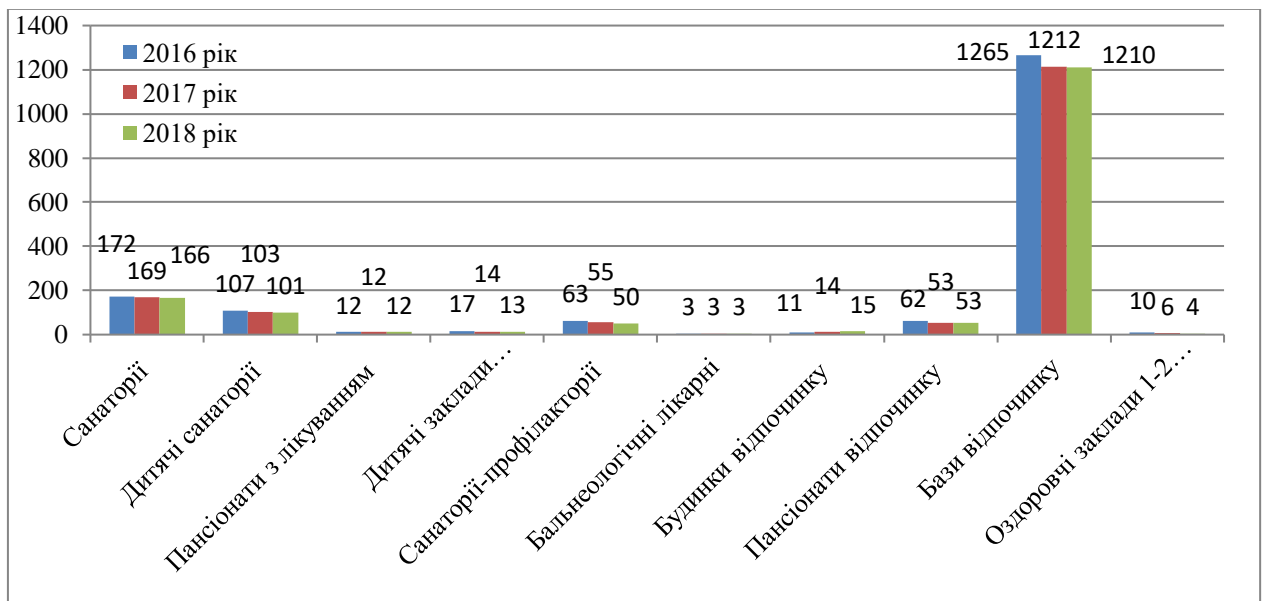

Рис. 2.2.4 Динаміка кількості закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні за 2016-2018 рр. [складено автором на основі 21; 22; 35]

Найбільшу кількість закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні становлять бази відпочинку та інші заклади відпочинку, яких у 2018 році налічувалось 1210 од., що на 4 % менше, ніж у 2016 році. Негативним слід вважати те, що за цей період відбулося зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення цілорічної дії, дитячих центрів (на 23,5 %) і санаторіїв-профілакторіїв (на 20,6 %). У 2018 році порівняно з 2016 роком збільшилася лише кількість будинків відпочинку – на 36,4 %.

Заклади лікувально-оздоровчої сфери можуть розташовуватися на різноманітних територіях, зокрема на курортах та на території національних парків (наприклад, санаторій «Карпатські зорі» на території національного парку «Гуцульщина») (табл. 2.2.7).

Таблиця 2.2.7

Показники кількості та місця розташування закладів лікувально-оздоровчої сфери (юридичні /фізичні особи-підприємці) в Україні за 2017-2018 рр. [21]

(од.)

Заклади лікувально-оздоровчої сфери	Курорт		Територія національного парку		Інше	
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
1	2	3	4	5	6	7
Санаторії	83	83	2	2	84	81
Дитячі санаторії	18	18	2	2	83	81
Пансіонати з лікуванням	6	6	-	-	6	6
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	3	3	-	-	11	10
Санаторії-профілакторії	3	3	-	-	52	47
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнео-грязелікарні	-	-	-	-	3	3
Будинки відпочинку	-	-	-	-	14	15
Пансіонати відпочинку	9	9	2	2	42	42
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	389	389	23	23	800	798

Продовження таблиці 2.2.7

1	2	3	4	5	6	7
Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	1	1	-	-	5	3
Разом	512	512	29	29	1100	1086
Відхилення 2018 р. до 2017 р.:						
- абсолютне, од.	0		0		-14	
- відносне, %	0		0		-1,3	

Як показали результати дослідження, переважна більшість закладів лікувально-оздоровчої сфери знаходиться поза межами курортних та природоохоронних територій – 1086 закладів. На території курортів розташовані 512 закладів, зокрема це санаторії різних видів, пансіонати та бази відпочинку.

З точки зору рекреації цінними є заклади, які знаходяться на території національних парків. Це 2 санаторії, 2 дитячих санаторії, 2 пансіонати відпочинку та 23 бази відпочинку.

Проведений нами аналіз стану санаторно-курортного комплексу України свідчить, що країна володіє досить великою часткою підприємств санаторно-курортного профілю, що є позитивним аспектом для рекреаційної діяльності.

Однак в останні роки показники, що характеризують функціонування санаторно-курортних і оздоровчих установ, мають тенденцію до зниження.

Стан розвитку санаторно-курортних закладів нами оцінено за показниками кількості осіб, що перебували у закладах даної сфери.

Дані табл. 2.2.8 свідчать, що у 2018 році більшість відпочиваючих надали перевагу базам відпочинку – 775054 осіб, що на 1,6 % (12172 осіб) більше, ніж у 2016 році, та санаторіям – 458243 осіб, що більше, ніж у 2016 році майже на 7 % (29740 осіб). Крім того, варто зазначити, що досить велика кількість дітей користувалася послугами дитячих санаторії у 2018 році, а саме 115923 осіб, що на 4 % (4639 осіб) більше, ніж у 2016 році.

Таблиця 2.2.8

Показники кількості осіб, що перебували у закладах лікувально-оздоровчої сфери в Україні у 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(осіб)

Заклади	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Санаторії	428 503	449 550	458243	+29740	+8693	+6,9	+1,9
Дитячі санаторії	112 463	115 923	117102	+4639	+1179	+4,1	+1,0
Пансіонати з лікуванням	15 632	15 216	15 323	-309	+107	-2,0	+0,7
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії	39 763	30 280	28 625	-11138	-1655	-28,0	-5,5
Санаторії-профілакторії	65 947	59 801	55 984	-9963	-3817	-15,1	-6,4
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні	3 323	3 270	3 294	-29	+24	-0,9	+0,7
Будинки відпочинку	8 559	8 666	8 751	+192	+85	+2,2	+1,0
Пансіонати відпочинку	65 956	65 459	65 537	-419	+78	-0,6	+0,1
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	762 882	774 178	775 054	+12172	+876	+1,6	+0,1
Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	4 656	3 670	2 911	-1745	-759	-37,5	-20,7
Разом	1507684	1526013	1530824	+23140	+4811	+1,5	+0,3

Кількість осіб, що відвідували інші лікувально-оздоровчі заклади щороку зменшується. Знизився попит на пансіонати з лікуванням, дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, санаторії-профілакторії, оздоровчі заклади 1-2 денного перебування.

Загальна кількість осіб, що перебували у закладах лікувально-оздоровчої сфери в Україні у 2018 році склала 1530824, що на 1,5 % (23140 осіб) більше, ніж у 2016 році. Це свідчить про те, що в цілому попит на заклади лікувально-оздоровчої сфери в Україні залишається стабільним, незважаючи на фактори, що стримують розвиток цієї галузі.

Рівень санаторно-курортної діяльності оцінюється і за таким показником як доходи від наданих послуг закладами лікувально-оздоровчої сфери (табл.

2.2.9).

Таблиця 2.2.9

Показники доходів від наданих послуг (без ПДВ, акцизів, платежів)
закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(тис. грн)

Заклади	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -).		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Санаторії	1957103,6	2498084,8	2600174,5	+643070,9	+102089,2	+32,9	+4,1
Дитячі санаторії	150 839,9	179 913,3	192 427,2	+41587,3	+12513,9	+27,6	+7,0
Пансіонати з лікуванням	56 562,3	68 390,7	73 145,3	+16583	+4754,6	+29,3	+7,0
Дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	186215,4	198517,5	209 526,2	+23310,8	+11008,7	+12,5	+5,5
Санаторії-профілакторії	213 973,9	217 909,8	218 788,9	+4815	+879,1	+2,3	+0,4
Бальнеологічні лікарні, грязелікарні, бальнеогрязелікарні	21 594,5	17 886,5	19 162,1	-2432,4	+1275,6	-11,3	+7,1
Будинки відпочинку	16 168,0	16 494,4	16 954,8	+786,8	+460,4	+4,9	+2,8
Пансіонати відпочинку	145 868,3	113 911,1	120 011,5	-25856,8	+6100,4	-17,7	+5,4
Бази відпочинку, інші заклади відпочинку	445 556,3	518 737,9	562 367,1	+116810,8	+43629,2	+26,2	+8,4
Оздоровчі заклади 1-2 денного перебування	5 219,4	5 599,2	5 509,8	+290,4	-89,4	+5,6	-1,6
Разом	3199101,6	3835445,2	4018067,4	+818965,8	+182622,2	+25,6	+4,8

Як видно з табл. 2.2.9, незважаючи на те, що кількість закладів та відвідувачів лікувально-оздоровчої сфери зменшується, доходи від надаваних послуг мають сталу тенденцію до зростання. Порівнюючи 2018 рік з 2016 роком, можна зазначити, що доходи санаторіїв зросли на 32,9 % (643070,9 тис. грн.), дитячих санаторіїв на 27,6 % (41587,3 тис. грн.), пансіонатів з лікуванням на 29,3 % (16583 тис. грн.), баз відпочинку на 26,2 % (116810,8 тис. грн.). Це свідчить проте, що зросла вартість послуг даних закладів, що може в майбутньому негативно впливати на попит.

Лікувально-оздоровчий туризм Львівської області має значні перспективи свого розвитку. Це можна пояснити тим, що на території регіону розміщені такі основні бальнеологічні курорти, як Трускавець, Східниця, Моршин, Немирів, Великий Любінь, Шкло. Отже, розвитку санаторно-курортної діяльності в Львівському регіоні сприяє наявність найбільш розвинутої в Україні санаторно-курортної інфраструктури. Більшу кількість санаторно-курортних закладів становлять лікувальні заклади, які представлені санаторіями, пансіонатами з лікуванням, санаторіями-профілакторіями [38]. Львівська область має чітку лікувальну спеціалізацію – 45 лікувальних (санаторії та пансіонати з лікуванням) і 21 оздоровчих (будинки і пансіонати відпочинку, бази відпочинку) закладів (рис. 2.2.5).

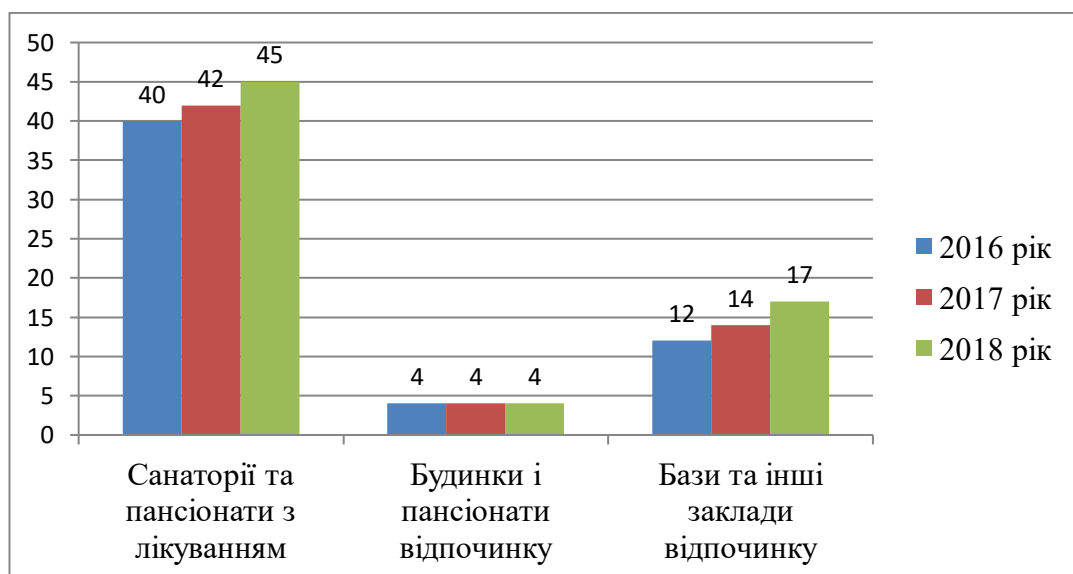

Рис. 2.2.5 Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [складено автором на основі 20; 21; 22]

З рис. 2.2.5 видно, що відбулося незначне збільшення кількості санаторіїв та пансіонатів з лікуванням – з 40 у 2016 році до 45 у 2018 році. Кількість будинків та пансіонатів з відпочинком залишалася незмінною – 4 заклади. Кількість баз відпочинку зросла на 5 закладів і становила 17 закладів у 2018 році.

Проте стан розвитку санаторно-курортних закладів характеризує не лише їх кількість, але й наявність ліжкового фонду у них. Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Львівській області нами представлені у табл. 2.2.10.

Таблиця 2.2.10

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [20; 21; 22]

(од.)

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.
2016	40	11,6	-	-	4	0,2	12	1,1
2017	42	12,2	-	-	4	0,2	14	1,2
2018	45	13,4	-	-	4	0,2	17	2
Відхилення 2018/2016 р.:								
- абсолютне, (+; -)	+5	+1,8	-	-	0	0	+5	+0,9
- відносне, %	+12,5	+15,5	-	-	0	0	+41,6	+81,8
Відхилення 2018/2017 р.:								
- абсолютне, (+; -)	+3	+1,2	-	-	0	0	+3	+0,8
- відносне, %	+7,1	+9,8	-	-	0	0	+21,4	+66,6

У 2016-2018 рр. відбувалося збільшення кількості санаторно-курортних закладів. Так, на 12,5 % збільшилась кількість санаторіїв та пансіонатів з

лікуванням (5 закладів), на 41,6 % – баз відпочинку (5 закладів) та незмінною залишилася кількість будинків і пансіонатів відпочинку.

Загальна кількість ліжок в санаторіях та пансіонатах збільшилася на 15,5 % (1,8 тис. місць), в базах та інших закладах відпочинку – на 81,8 % (0,9 тис. місць). Досягти цього стало можливим внаслідок проведення реконструкції цих закладів з метою забезпечення зростаючого попиту на такі заклади розміщування.

Значну частку санаторно-курортної інфраструктури Львівщини становлять дитячі заклади оздоровлення та відпочинку.

Дані табл. 2.2.11 свідчать, що у 2018 році кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській області, склала 245 од., що на 111,2 % більше, ніж у 2016 році.

Таблиця 2.2.11

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [35]

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі	усього	у тому числі	усього	у тому числі
		заклади оздоровлення		у закладах оздоровлення		у закладах оздоровлення
2016	116	2	2 518	190	14 099	621
2017	238	2	1 997	168	20 299	545
2018	245	2	1 947	155	19 593	498
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	+129	0	-517	-35	+5494	-123
- відносне, %	+111,2	0	-22,7	-18,4	+39,0	-19,8
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	+7	0	-50	-13	-706	-47
- відносне, %	+2,9	0	-2,5	-7,7	-3,5	-8,6

Однак негативним є те, що за цей період зменшилася кількість місць у цих закладах на 22,7 % (517 місць). Порівняно з 2017 роком відбулося незначне зростання кількості дитячих закладів оздоровлення та відпочинку – на 2,9 % (7 закладів), але зменшилася кількість місць для оздоровлення дітей і, відповідно, кількість дітей, які перебували у закладах оздоровлення – на 8,6 % (47 місць). Однією з причин було зростання вартості путівок і, відповідно, зменшення попиту на них.

На рис. 2.2.6 зображена динаміка функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку.

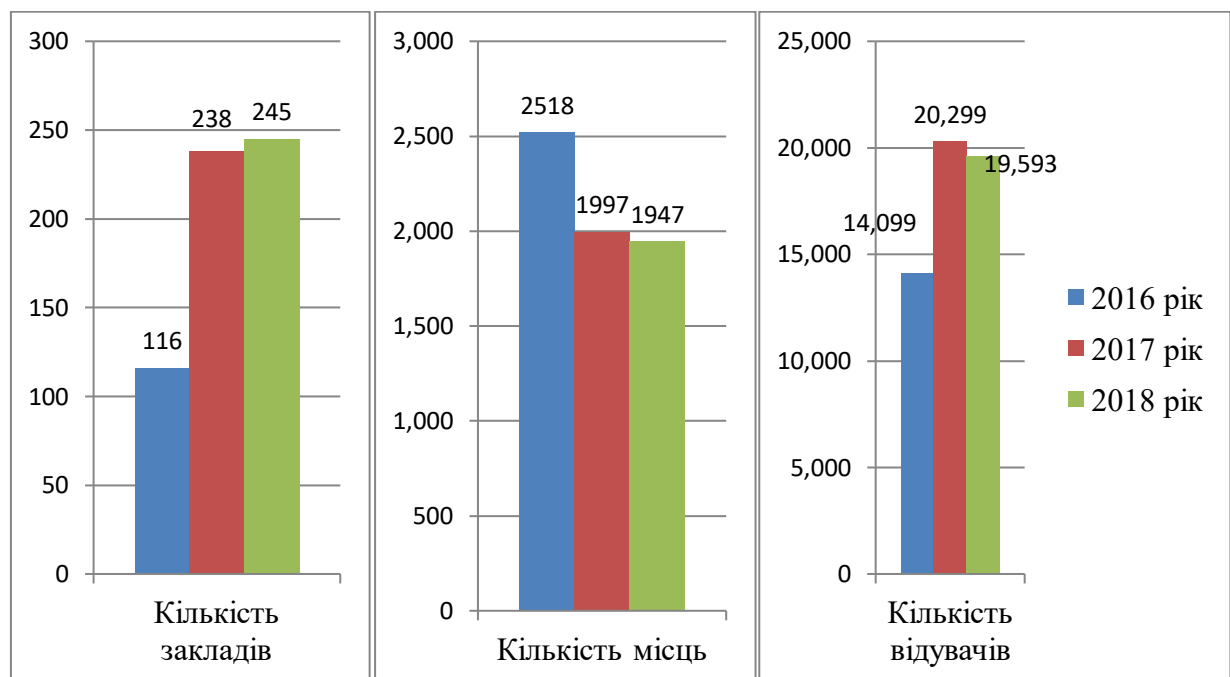

Рис. 2.2.6 Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [складено автором на основі 35]

Як видно з рис. 2.2.6, показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку у 2018 році залишилися майже незмінними у порівнянні з 2017 роком. Це свідчить про стабільний попит на послуги закладів.

Таким чином, проведений аналіз стану санаторно-курортного комплексу Львівської області показав, що регіон має достатню кількість підприємств санаторно-курортного профілю для нарощування рекреаційних послуг. Проте,

санаторно-курортна сфера характеризується коливанням попиту на санаторно-курортні послуги, що призводить до зниження показників заповнюваності ліжкового фонду певних видів санаторно-курортних установ.

У табл. 2.2.12 наведені дані SWOT-аналізу розвитку готельної індустрії та санаторно-курортних закладів у Львівській області.

Таблиця 2.2.12

Матриця SWOT-аналізу розвитку готельної індустрії / санаторно-курортних та оздоровчих закладів у Львівській обл. [складено автором]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Наявність готелів міжнародних готельних мереж. 2. Велика санаторно-курортна база. 3. Розташування курортних та оздоровчих закладів на екологічно чистих територіях. 4. Прийняття державних та регіональних стратегій розвитку сфери гостинності. 5. Поступове реформування вітчизняного законодавства в сфері регулювання надання послуг. 6. Наявність рекреаційних та бальнеологічних ресурсів. 7. Проведення сертифікації та ліцензування готельних послуг.	1. Застаріла матеріально-технічна база. 2. Обмеженість у використанні електронних та автоматизованих систем бронювання. 3. Невідповідність цін рівню якості готельних послуг. 4. Відсутність державного органу з регулювання та контролю за діяльністю готельних підприємств. 5. Низький рівень диференціації готельних послуг та слаборозвинена мережа хостелів, мотелів, кемпінгів та пансіонатів. 6. Низький рівень інвестицій в галузь.
Можливості	Загрози
1. Поліпшення екологічної ситуації області, збереження її природного середовища. 2. Співпраця з закордонними готельними мережами. 3. Покращення технології обслуговування туристів. 4. Можливості з малими затратами створити нові робочі місця в туризмі. 5. Розвиток мережі малих приватних готелів сімейного типу. 6. Облаштування відпочинкових територій, місць для автокемпінгів, наметових полів.	1. Нечітко врегульоване право власності на землю, особливо для іноземних інвесторів. 2. Відсутні можливості приватизації землі, не вигідні умови її оренди для будівництва готелів, проблема зміни форми власності, акціонування підприємств готельного господарства. 3. Зниження платоспроможного попиту населення внаслідок скорочення прибутковості основних галузей економіки. 4. Конкуренція з боку інших регіонів та держав.

Як видно з табл. 2.2.12, основними перешкодами розвитку рекреаційної галузі в регіоні є:

застаріла матеріально-технічна база санаторно-курортних закладів;

недостатній розвиток інфраструктури;
високі ціни на санаторно-курортні послуги;
слабка маркетингова підтримка;
сезонні коливання попиту.

Проте, велика санаторно-курортна база, наявність готелів міжнародних готельних мереж, прийняття державних та регіональних стратегій розвитку, наявність рекреаційних та бальнеологічних ресурсів створюють широкі можливості для розвитку готельної та рекреаційної інфраструктури.

2.3 Оцінка розвитку туризму в Львівському регіоні

Львівщина має усі передумови для розвитку туризму – вигідне розташування, різноманітний рекреаційний потенціал, багату культурну спадщину та достатню інфраструктуру. Проте один з найголовніших чинників розвитку туризму в регіоні є його туристичні ресурси. Львівська область багата на туристично-рекреаційні ресурси і займає за їх кількістю одне з провідних місць в країні. Тому варто розглядати туристичні ресурси регіону, як базу для розвитку туризму в цілому.

Рекреаційні ресурси Львівської області представлені мінеральними водами, лікувальними грязями та бальнеологічними курортами. 70 % ресурсів використовуються для відпочинку і туризму, а 30 % для санаторно-курортного лікування [37].

Важливу роль у структурі рекреаційного потенціалу області відіграють лікувальні мінеральні води, найвідоміші серед них «Нафтуся», «Моршинська», «Трускавецька». На родовищах мінеральної води «Нафтуся» розташовані відомі курорти Трускавець та Східниця. Крім цього, визначними бальнеологічними курортами області є Моршин, Великий Любінь, Немирів, Шкло.

Лікувальні грязі регіону також є важливим рекреаційним ресурсом і

представлені торф'яними родовищами Немирівським, Велико-Любінським, Моршинським, на базі яких діють санаторно-курортні установи. Крім цього, на Львівщині розташоване найбільше в Україні родовище озокериту – Бориславське.

Говорячи про історико-культурні рекреаційні ресурси варто сказати, що вони представлені широким хронологічним періодом від Княжої Доби до середини XX століття. Львівська область має найбільшу в Україні кількість історико-культурних пам'яток. Вони досить різноманітні за стилем, історичним періодом і ступенем збереження.

Пам'ятки архітектури є цінними туристичні об'єктами. Всього в області взято під охорону 3965 споруд XII–XX століть (25 % від усієї кількості в Україні), у тому числі 512 загальнодержавного значення. Основна частина об'єктів – 2313 – зосереджена у Львові, який за їх кількістю та різноманітністю займає перше місце в державі, а центральна частина міста внесена до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

На базі історико-культурних пам'яток створено 5 заповідників:

державні історико-архітектурні заповідники у містах Львові та Жовкві;

«Нагуєвичі» в Дрогобицькому районі;

«Тустань» у Сколівському районі;

державний музей-заповідник «Олеський замок» в Буському районі.

Крім цього визначними пам'ятками є Золочівський та Підгорецький замки [27].

У Львівській області знаходяться велика кількість музеїв, декілька театрів, картинні галереї та органний зал. Найвідомішими музеями є Національний музей, Музей-заповідник «Личаківський цвинтар» (один з найстаріших в Європі), Львівський історичний музей, Львівська державна картинна галерея, Музей народної архітектури та побуту України, музей етнографії та художнього промислу, літературно-меморіальний музей І. Франка.

Львівська область має різноманітні природні умови та рельєфи, що дає змогу для розвитку майже всіх видів активного туризму, а саме: пішохідного,

лижного, водного, велосипедного, кінного.

Найбільшим гірськолижним курортом Львівщини є Славське. У Славському прокладено кілька гірськолижних трас європейського значення, функціонують крісельні і бугельні підйомники. Для гірськолижного відпочинку діють й інші курорти: «Тростян», «Тисовець», «Плай», «Захар Беркут», «Сянки».

Для водних видів відпочинку найбільш придатними є ріки: Дністер, Стрий, Свіча, Західний Буг [9].

Важливим чинником для привернення уваги до Львівщини є подієвий туризм. У регіоні проводиться низка фестивалів:

етнофестивалі «Підкамінь», «Белзька земля», «Буг», «Звенигород»;

музичні фестивалі «Jazz Fest», «Jazz Bez», «Захід Фест», «Віртуози», «Контрасти», «LvivMozArt», «Музика в старому Львові»;

фестиваль мистецтв «Фортмісія»;

театральний фестиваль «Золотий лев»;

кінофестиваль «Wiz Art»;

гастрономічні фестивалі «На каву до Львова», «Фестиваль пива», «Свято шоколаду»;

фестиваль середньовічної культури «Ту Стань» [36].

Львівщина є релігійним центром всеукраїнського значення та посідає перше місце за кількістю релігійних організацій в Україні. Найбільш значимими та туристично привабливими релігійними пам'ятками є:

Лаврівський Святоонуфріївський монастир заснований у середині XIII ст. у селі Лаврові;

Архикатедральний собор Святого Юра у Львові, який належить до Світової спадщини ЮНЕСКО;

Успенська (Волоська) церква у Львові;

храм Святого великомученика Пантелеймона (Св. Параскевії) у Сколе – старовинна бойківська дерев'яна церква;

церква Архістрати́га Михаїла у селі Підбері́зці;

церква Різдва Пресвятої Богородиці у Самборі. Реліквією церкви є мощі Святого Валентина, автентичність яких підтверджує документ Папи Римського; церква Святого Миколая у Львові – найдавніша пам'ятка архітектури міста.

У Львівській області сприятливі умови для розвитку сільського та зеленого туризму на базі сільських дворів та фермерських господарств. Найкращі для цього умови в Сколівському, Турківському, Жовківському, Дрогобицькому та Яворівському районах. База сільського зеленого туризму налічує близько 200 агроосель, які пропонують кінні розваги, маршрути по лісі, піші прогулянки, відпочинок біля вогнища, продукти національної кухні, фітотерапевтичні форми оздоровлення.

Для Львівщини характерна різноманітність природних умов і багатство ресурсів для розвитку екологічного туризму. Зокрема, це:

природний заповідник «Розточчя»;
національні природні парки «Яворівський» та «Сколівські Бескиди»;
регіональні ландшафтні парки «Верхньодністровські Бескиди», «Надсянський» та «Знесіння»;

37 заказників, 176 пам'яток природи, 48 заповідних урочищ; 261 пам'яток садово-паркового мистецтва;

3 ботанічні сади [51].

У табл. 2.3.13 нами наведені туристичні ресурси, що сприяють розвитку туризму Львівської області.

Таблиця 2.3.13

Ресурси розвитку туризму Львівської області [складено автором]

Вид ресурсів	Характеристика
1	2
Ресурси рекреаційного туризму	1. Родовища мінеральної води «Нафтуса», «Моршинська», «Трускавецька». 2. Бальнеологічні курорти Трускавець, Східниця, Моршин, Великий Любін, Немирів, Шкло. 3. Лікувальні торф'яні грязі Немирівського, Велико-Любінського, Моршинського родовища. Найбільше в Україні родовище озокериту – Бориславське.

Продовження таблиці 2.3.13

1	2
Історико-культурні ресурси	1. Музеї: Національний музей, Музей-заповідник «Личаківський цвинтар», Львівський історичний музей, Львівська державна картинна галерея, Музей народної архітектури та побуту України, музей етнографії та художнього промислу, літературно-меморіальний музей І. Франка. 2. Театри: Львівський театр опери та балету та Драматичний театр.
	3. Історичні пам'ятки: Львівський історико-архітектурний заповідник, музей-заповідник «Олеський замок», історико-культурний заповідник «Тустань», історико-культурний заповідник «Нагуєвичі», монастирський комплекс у Крехові, давньоруські городища Х–ХІІІ ст. у Звенигороді та Стільському, Золочівський замок, замок в Підгірцях. 4. Центральна частина міста Львів, яка внесена до списку світової спадщини ЮНЕСКО. 5. Успенська церква, Святоюрський та Вірменський собори, Домініканський костел в м.Львів.
Ресурси подієвого туризму	1. Етнофестивалі «Підкамінь», «Белзька земля», «Буг», «Звенигород». 2. Музичні фестивалі «Jazz Fest», «Jazz Bez», «Захід Фест», «Віртуози», «Контрасти», «LvivMozArt», «Музика в старому Львові». 3. Фестиваль мистецтв «Фортмісія». 4. Кінофестиваль «Wiz Art». 5. Гастрономічні фестивалі «На каву до Львова», «Фестиваль пива», «Свято шоколаду». 6. Фестиваль середньовічної культури «Ту Стань».
Ресурси активного туризму	1. Г. Пікуй (1480м.) – найвищою точка Львівської області. 2. Гірськолижні курорти «Славське», «Тростян», «Тисовець», «Плай», «Захар Беркут», «Сянки». 3. Ріки Дністер, Стрий, Свіча, Західний Буг. 4. 57 шляхів активного туризму, з них 21 – екологічні стежки, 19 – пішохідні, та 16 – велосипедні.
Ресурси релігійного туризму	1. Лаврівський Святооунуфріївський монастир ХІІІ ст. у селі Лаврове. 2. Архикатедральний собор Святого Юра у Львові, який належить до Світової спадщини ЮНЕСКО. 3. Успенська (Волоська) церква у Львові. 4. Храм Святого великомученика Пантелеймона у Сколе (старовинна бойківська дерев'яна церква). 5. Церква Архістрати́га Михаїла у селі Підбері́зці. 6. Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Самборі (зберігає мощі Святого Валентина). 7. Церква Святого Миколая у Львові (найдавніша пам'ятка архітектури міста).
Ресурси сільського, зеленого туризму	1. Близько 200 агроосель та сільських садиб. 2. Сприятливі умови для розвитку в Сколівському, Турківському, Жовківському, Дрогобицькому та Яворівському районах.
Ресурси екологічного туризму	1. Природний заповідник «Розточчя». 2. Національні природні парки «Яворівський» та «Сколівські Бескиди». 3. Регіональні ландшафтні парки «Верхньодністровські Бескиди», «Надсянський», «Знесіння». 4. 37 заказників, 176 пам'яток природи, 48 заповідних урочищ, 261 парк-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 ботанічні сади.

Оцінюючи наявні туристичні ресурси Львівської області, можна зробити висновок, що область має всі умови для розвитку культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, гірськолижного, природничо-пізнавального, сільського, екологічного, спортивного, екскурсійного туризму.

Таким чином, природно-ресурсний та історико-культурний потенціал Львівщини є базою для розвитку сфери санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів [52].

Ефективно реалізувати наявний туристично-рекреаційний потенціал Львівщини допомагають суб'єкти туристичної діяльності. У табл. 2.3.14 відображені показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області за 2016-2018 рр.

Таблиця 2.3.14

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області за 2016-2018 рр. [58; 59; 60]

(од.)

Регіон	Роки			Відхилення			
				абсолютне (+; -)		відносне, %	
	2016	2017	2018	2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Юридичні особи							
Туроператори	60	63	58	-2	-5	-3,3	-7,9
Турагенти	71	79	72	+1	-7	+1,4	-11
Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	18	17	12	-6	-5	-33,3	-29,4
Всього	149	159	142	-7	-17	-4,7	-10,6
Фізичні особи-підприємці							
Турагенти	100	97	161	+61	+64	+61,0	+65,9
Суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність	23	26	39	+16	+13	+69,5	+50,0
Всього	123	123	200	+77	+77	+62,6	+62,6

За даними табл. 2.3.14 можна зазначити, що турагенти та суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність можуть мати організаційну форму як фізичної, так і юридичної особи, а туроператори тільки юридичної особи. Кількість туроператорів мала тенденцію до зниження – мінус 3,3 % у 2018 році порівняно з 2016 роком, що не впливає на загальну ситуацію на туристичному ринку. Кількість турагентів юридичних осіб мала незначні коливання в аналізованому періоді. Проте відбулося суттєве зростання турагентів фізичних осіб-підприємців – на 65,9 % (64 підприємства) у 2018 році порівняно з 2017 роком. Це пояснюється зростаючим попитом на придбання туристичних путівок як серед виїзних, так і серед внутрішніх туристів.

Щодо суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, то кількість юридичних осіб зменшилась на 29,4 %, а фізичних осіб збільшилася на 50,0 % у 2018 році порівняно з 2017 роком. Можна зробити висновок, що юридичні особи змінили форму підприємства на ФОП у зв'язку з простішим веденням діяльності та оподаткування.

Динаміку аналізованих вище показників відображають дані рис. 2.3.7.

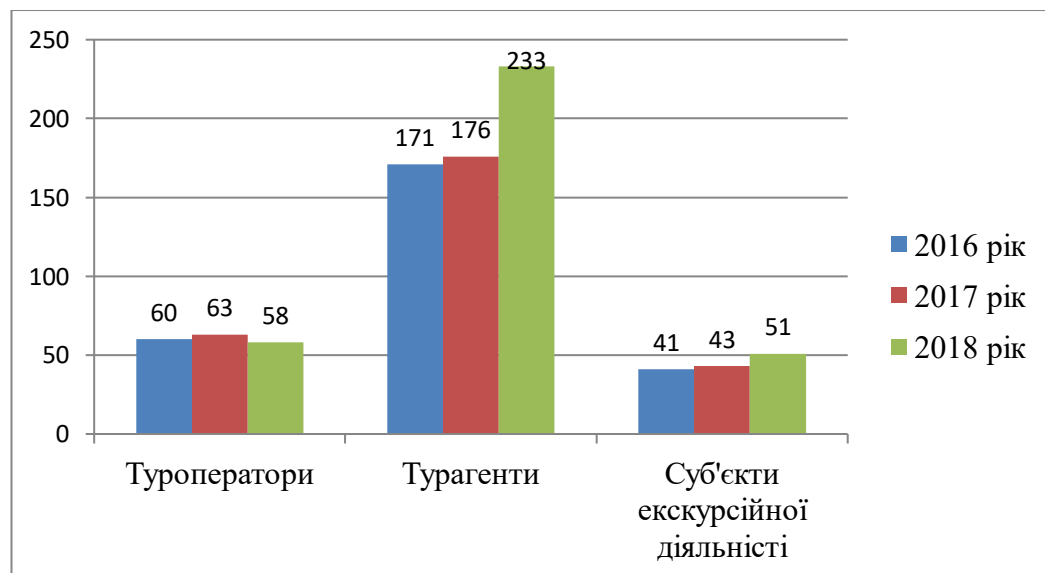

Рис. 2.3.7 Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності у Львівській області за 2016-2018 рр. [складено автором на основі 25; 26; 27]

Про позитивну динаміку розвитку туристичної галузі на Львівщині

свідчать показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (юридичні особи, фізичні особи-підприємці), за видами туризму.

Так, у 2018 році суб'єктами туристичної діяльності Львівської області було обслуговано 182255 осіб, що на 32,0 % більше, ніж у 2016 році (табл. 2.3.15).

Таблиця 2.3.15

Показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (юридичні особи, фізичні особи-підприємці), за видами туризму у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [58; 59; 60]

(осіб)

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2016	138 048	7 642	55 480	74 926
2017	175 150	6 042	82 653	86 455
2018	182 255	7 617	112 757	61 881
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (+; -)	+44 207	-25	+52 277	-13 045
- відносне, %	+32,0	-0,3	+103,2	-17,4
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	+7 105	+1 575	+30 104	-24 574
- відносне, %	+4,1	+26,0	+36,4	-28,4

Згідно табл. 2.3.15 можна зробити висновок, що за аналізований період значно збільшилася кількість туристів-громадян України, які виїжджали за кордон – на 103,2 % (52 277 осіб). Це пов'язано з впровадженням безвізового режиму України ЄС.

Порівняно з 2017 роком збільшилася кількість іноземних туристів на 1575 осіб, або на 26,1 %. Проте негативним слід вважати скорочення потоків внутрішніх туристів у 2018 році порівняно з 2017 роком – на 28,4 % (24 574

осіб).

Однією з причин є те, що внутрішній туризм має більш самодіяльний характер і громадяни рідко звертаються до туристичних фірм. Організація виїзду туристів за кордон набагато складніший процес, який потребує спеціальних знань, зокрема паспортно-візових, митних та інших туристичних формальностей, контрактів з постачальниками послуг. Тому українці частіше користуються послугами туристичних операторів та турагентів щодо виїзного туризму.

Динаміка кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у Львівській області за 2016-2018 рр. показана на рис. 2.3.8.

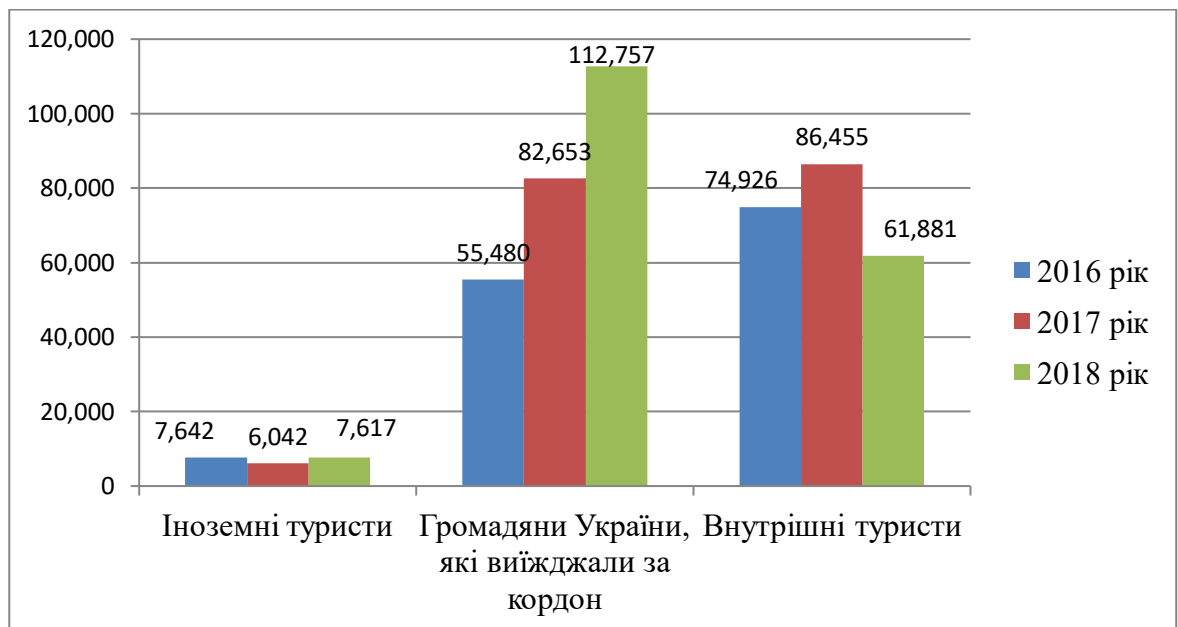

Рис. 2.3.8 Динаміка кількості іноземних, внутрішніх та виїзних туристів, обслугованих туроператорами та турагентами у Львівській обл. за 2016-2018 рр. [складено автором на основі 58; 59; 60]

Проаналізувавши вище наведені дані можна зробити висновок, що кількість туристів, які користуються послугами турагентів та туроператорів з кожним роком збільшується. Це свідчить про зростання цікавості населення до подорожей, що в свою чергу має стимулювати розвиток інфраструктури.

З метою визначення переваг та недоліків розвитку індустрії туризму

Львівської області нами проведено SWOT-аналіз розвитку туризму (табл. 2.3.16).

Таблиця 2.3.16

Матриця SWOT-аналізу розвитку туризму у Львівській обл. [складено автором на основі 37]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Вигідне транспортно-географічне положення. 2. Сприятливі природно-кліматичні умови. 3. Вигідне транспортно-географічне положення. 4. Наявність природних та рекреаційних ресурсів. 5. Визначні історичні та культурні пам'ятки. 6. Наявність організацій, які сприяють розвитку туризму. 7. Велика санаторна-курортна база. 8. Наявність конкуренції у туристичній сфері. 9. Значний потенціал розвитку релігійного (паломницького) туризму завдяки наявності великої кількості культових об'єктів різних віросповідань і конфесій.	1. Низький розвиток інфраструктури. 2. Нераціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу. 3. Туристична інфраструктура не відповідає світовим стандартам. 4. Слабка взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму і рекреації в регіоні. 5. Неефективне використання природних та культурно-історичних ресурсів. 6. Нестабільний розвиток економіки. 7. Незадовільний стан доріг 8. Мале інвестування в розвиток туризму. 9. Недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази в галузі туризму. 10. Незабезпечення професійними кадрами в галузі туризму і рекреації.
Можливості	Загрози
1. Розвиток різних елементів туристичної та відпочинкової інфраструктури. 2. Поліпшення екологічної ситуації області, збереження її природного середовища. 3. Освоєння нових туристичних ринків. 4. Наявність інвестиційних проектів розвитку зон відпочинку 5. Можливість росту ринку туристичних послуг, при ефективному використанні наявних туристичних ресурсів та інфраструктури. 6. Зростаючий інтерес громадян до історико-культурної спадщини.	1. Зростаюча конкуренція серед туристичних регіонів України. 2. Занепад архітектурних пам'яток та урбаністичної структури міста. 3. Зниження платоспроможного попиту населення внаслідок скорочення прибутковості основних галузей економіки. 4. Посилення виїзного туризму в сусідні регіони та за кордон у зв'язку з низьким рівнем надаваних послуг. 5. Складна екологічна ситуація. 6. Кризи – політичні конфлікти, природні лиха тощо.

Проведений SWOT-аналіз показав, що Львівська область має великий туристичний потенціал. Сильні сторони є більш вагомими, ніж слабкі, адже мають більше значення для розвитку туризму. Можливості є досить

перспективними, а загрози можна нівелювати при правильній стратегії розвитку туризму. Є доцільним використання стратегії максі–максі (SO – можливості, сильні сторони), тобто реалізація заходів, що дають змогу використовувати сильні сторони для збільшення можливостей щодо розвитку [37].

Закордонний досвід показує, що успішний розвиток туризму можливий не лише при наявності рекреаційного потенціалу, а і за умов, що стимулюють розвиток цієї галузі. Отже, необхідними заходами для збільшення туристичних потоків та розвитку туризму на Львівщині є:

- удосконалення системи управління галузі туризму в області;
- удосконалення нормативно-правової бази галузі;
- просування туристичних послуг на європейський ринок;
- створення інформаційних туристичних центрів та забезпечення потенційних туристів необхідною інформацією;
- міжрегіональне співробітництво;
- залучення інвестицій у розбудову інфраструктури;
- розвиток лікувально-оздоровного, зеленого, екологічного та спортивного туризму;
- розвиток культурно-пізнавального туризму;
- поліпшення інфраструктури туризму;
- розширення кількості та підвищення якості туристичних послуг;
- забезпечення галузі кваліфікованими кадрами.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведений нами аналіз інфраструктурного забезпечення розвитку туризму в Львівському регіоні дає підстави зробити наступні висновки.

Туристична інфраструктура являє собою сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі беруть участь в оздоровленні або відпочинку, а також шляхів сполучення і транспорту та об'єктів розміщення туристів, що забезпечують умови стабільного функціонування.

Інфраструктура туризму поділяється на загальну інфраструктуру (охоплює все національне господарство незалежно від туристичного руху) та специфічну (туристичну). Вона відіграє важливу роль в туристичній галузі та економіці країни, тому важливою передумовою її розвитку є оцінювання інфраструктурних ресурсів кожного регіону.

У ході дослідження історії розвитку туризму та інфраструктури на території України нами встановлено, що розвиток інфраструктури туризму відбувався у шість етапів: від появи перших закладів розміщення у Київській Русі в XII – XIII ст. до сучасного стану розвитку інфраструктури в незалежній Україні. Також виявлені особливості розвитку туристичної інфраструктури на кожному етапі.

Аналіз нормативно-правової бази розвитку інфраструктури дав можливість визначити основні органи, що здійснюють регулювання в галузі туризму та її інфраструктури, а саме: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство культури, молоді та спорту, Міністерство інфраструктури, центральний орган виконавчої влади, Державне агентство розвитку туризму, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування.

Готельне та ресторане господарство є невід'ємною складовою туристичної індустрії України, без якої неможливе її існування. Розвитку туризму у Львівській області сприяє наявність достатньої кількості

підприємств готельно-ресторанного господарства. Однак не всі вони ефективно використовуються.

Так, проведений аналіз наявності та кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України за останні три роки показав, що за цей період відбулося як збільшення, так і зменшення кількості таких закладів, відповідно і кількості місць у них. Не дивлячись на зростання показника кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування, кількість осіб, що перебували у них, мала тенденцію до зменшення. Така негативна тенденція характерна для більшості областей України. Це можна пов'язати з впровадженням у 2017 році безвізового режиму з ЄС, що посприяло перенаправленню внутрішнього туристичного потоку на виїзний туризм до країн Європи.

Географічна близькість Львівського регіону до сусідніх європейських країн негативно позначилася на туристичних потоках внутрішнього туризму і, відповідно, на кількості осіб, що перебували у готелях та аналогічних засобах розміщування у Львівській області у 2016-2018 роках. Проте дослідження показало, що у Львівській області відбулося незначне скорочення кількості колективних засобів розміщування, при цьому кількість готелів та аналогічних засобів розміщування зменшилась, а спеціалізованих – зросла.

Аналіз показників доходів показав, що найбільші доходи мають готелі, оскільки це найбільш розповсюджений тип розміщування туристів. Проте за 2016-2018 рр. їх доходи зменшилися на 23,2 %. Така тенденція пояснюється тим, що відбулося певне зменшення кількості таких закладів розміщування, а високі ціни на готельні послуги зумовили зменшення попиту серед споживачів на такі послуги. Характерне зменшення доходів і для хостелів. Однією з причин слід вважати те, що туристи надають перевагу більш комфортним закладам з додатковими послугами. Разом з тим, збільшилися доходи мотелів, гуртожитків, кемпінгів та туристичних баз. Це пояснюється популярністю такого житла серед туристів завдяки своїй доступності.

Львівська область є привабливою з точки зору туристичних атракцій і

користується великим попитом серед туристів. Туристична галузь цього регіону більш розвинута, ніж в інших областях. У загальних доходах готелів та аналогічних засобів розміщування по Україні частка Львівської області складає 18,6 %.

В Україні та її регіонах є всі передумови щодо розвитку рекреаційної діяльності. Зокрема, аналіз стану санаторно-курортного комплексу України показав, що вона володіє досить великою часткою підприємств санаторно-курортного профілю. Так, найбільшу кількість закладів лікувально-оздоровчої сфери в Україні становлять бази відпочинку та інші заклади відпочинку. Проте, негативним явищем слід вважати зменшення кількості дитячих закладів оздоровлення цілорічної дії, дитячих центрів і санаторіїв-профілакторіїв.

Як свідчать результати аналізу санаторно-курортної діяльності, Львівський регіон має найбільш розвинуту в Україні санаторно-курортну інфраструктуру. Більшість санаторно-курортних закладів становлять лікувальні заклади, а саме санаторії, пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії. У аналізованому періоді простежується тенденція до збільшення кількості таких закладів та місць у них, що дає можливість для нарощування рекреаційних послуг підприємствами санаторно-курортного профілю. Проте, вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на санаторно-курортну сферу зумовив коливання попиту на санаторно-курортні послуги, що призвело до зниження показників заповнюваності ліжкового фонду в окремих санаторно-курортних установах. Однією з причин можна вважати зростання вартості путівок і, відповідно, зменшення попиту на них.

Нами також встановлено, що туристичні ресурси регіону слугують базою для розвитку сфери санаторно-курортного лікування, туризму та відпочинку, орієнтованої як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземних туристів.

Проведений SWOT-аналіз показав, що Львівська область має великий туристичний потенціал. Сильні сторони є більш вагомими, ніж слабкі, адже мають більше значення для розвитку туризму. Можливості є досить

перспективними, а загрози можна нівелювати при правильній стратегії розвитку туризму.

Ефективно реалізувати наявний туристично-рекреаційний потенціал Львівщини допомагають суб'єкти туристичної діяльності, а саме туроператори, турагенти та суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність. Про позитивну динаміку розвитку туристичної галузі на Львівщині свідчать зростаючі показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, а саме – +32,0 % (44 207 осіб) за аналізований період.

Разом з тим, туристична інфраструктура регіону (окремі об'єкти) не завжди відповідає стандартам. Тому основним завданням розвитку туристичної інфраструктури в Львівській області є забезпечення відповідності якісних і кількісних характеристик туристичного продукту потребам споживачів на ринку туристичних послуг.

На нашу думку, для розвитку туристичної інфраструктури першочерговими завданнями мають бути:

- збільшення кількості туристичних об'єктів і інфраструктури;
- розширення кількості та підвищення якості туристичних послуг;
- підтримка малого підприємництва у туристичній сфері;
- економічне стимулювання розвитку матеріальної бази, туристичної інфраструктури через залучення коштів для реконструкції і нового будівництва туристичних об'єктів;
- інвестування у розвиток інфраструктури;
- зосередження коштів і ресурси на об'єктах інфраструктури;
- сприяння розвитку діяльності суб'єктів індустрії туризму;
- сприяння розвитку і вдосконаленню туристичної транспортної інфраструктури.

У цілому розвиток туристичної інфраструктури на Львівщині доцільно спрямувати у напрямі збільшення кількісних та якісних показників рекреаційних закладів.

Крім того, розвитку інфраструктури має сприяти і стан суміжних галузей.

Тому необхідним є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у сфері туризму;
- створення високоякісної рекламної кампанії регіонального туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках;
- спрощення податкового регулювання;
- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів;
- створення сприятливих умов для міжнародного в'їзного і виїзного туризму;
- забезпечення комфортного переміщення, раціональної схеми маршрутів;
- створення інформаційних туристичних центрів та забезпечення потенційних туристів необхідною інформацією.

Перспективи подальших досліджень доцільно спрямувати в напрямку розробки пропозицій щодо розвитку інноваційної та фінансово-інвестиційної інфраструктури в системі ринку туристичних послуг регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байлик С.І., Писаревський І.М. Організація готельного господарства: навч. посібник. Харків: ХНУМГ, 2015. 330 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2001. 395 с.
3. Бобков А. В. Оценка туристской привлекательности природных объектов методом анализа иерархий (программа для ЭВМ). *Успехи современного естествознания*. 2010. № 2. С. 92–93.
4. Бойко М. Г. Засади формування пріоритетних напрямів туристичної політики України. *Регіональна економіка: науково практичний журнал*. 2005. № 1 (35). С. 222–229.
5. Blanke J., Chiesa T. The Travel & Tourism Competitiveness Report. Geneva: World Economic Forum, 2009. 525 p.
6. Виклюк Я. І., Артеменко О.І. Методи побудови густоти потенціального поля рекреаційної привабливості території. *Штучний інтелект*. 2009. №2. С. 151–160.
7. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг. *Регіональна економіка*. 1999. №2. С. 172–178.
8. Галасюк С.С. Стандартизація, сертифікація туристичних послуг та ліцензування туристичної діяльності: навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2011. 234 с.
9. Гаспарян А. А. Розвиток гірського туризму в Україні. *Бізнес*. 2006. № 5. С. 132.
10. Гаталяк О. М. Інновації в управлінні асортиментом, якістю та безпекою товарів і послуг. *Сучасний стан та проблеми розвитку ресторанного господарства у Львівській області*: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 24 листопада 2016 р.). Львів: Растр-7. С. 306–308.

11. Господарський кодекс України: Закон України від 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. С. 144.
12. Дітковська С. О. Іноземний туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу. Серія: Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері)*. 2007. № 1. С. 134–137.
13. Долгопола Г.Є. Туристична інфраструктура: до проблеми визначення та функціонування державно-приватного партнерства. *Актуальные вопросы повышения конкурентоспособности государства, бизнеса и образования в современных экономических условиях*. Полтава. 2013. С. 55-57.
14. Жупаненко А.В. Державне регулювання неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери: дис. канд. екон. наук: 08.00.03; ОНЕУ. Одеса, 2015. 220 с.
15. Жупаненко А. В. Економічний розвиток неявної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери. *Науковий вісник Херсонського університету. Серія "Економічні науки"*. 2014. № 9 (1). С. 65–68.
16. Зінь А.Е. Регіональна економіка: підручник. Київ: Професіонал, 2007. 528 с.
17. Ключкович Н. Історія та сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури в Україні. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. № 2. С. 93–97.
18. Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. В'їзний туризм: навч. посібник. Ніжин: Лук'яненко. 2010. 304 с.
19. Козловський Є.В. Правове регулювання туристичної діяльності: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 266 с.
20. Колективні засоби розміщування в Україні у 2016 році. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2017. 200 с.
21. Колективні засоби розміщування в Україні у 2017 році. Статистичний

бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2018. 142 с.

22. Колективні засоби розміщування в Україні у 2018 році. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2019. 142 с.

23. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери: наукове видання. Львів: НАН. 1999. 78 с.

24. Кривов С. В. Определение туристической привлекательности региона Нижегородская область: методики анализа. *Вестник Нижегородского гос. ун-та им. Н.И. Лобачевского*. 2011. №4. С.86–103.

25. Криховецький І. З. Туристична індустрія України: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького*. 2011. № 3. С. 158–166.

26. Крючков А. А. История международного и отечественного туризма. Москва: НОУ «Луч», 1999. 94 с.

27. Кузик С.П. Географія туризму: навч. посібник. Львів: Знання, 2011. 271с.

28. Куніцин С. В. Оцінка туристичної привабливості територій та об'єктів природно-рекреаційної сфери. *Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета*. 2011. №30. С. 155–162.

29. Лозова О. А. Туризм в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. № 229. С. 44–47.

30. Мальська М.П., Пандяк І.Г., Занько Ю.С. Організація готельного обслуговування: підручник. Київ: Знання, 2011. 366 с.

31. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія і практика: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 424 с.

32. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 15.03.2020)

33. Мініч І.М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: дис. канд. соціол. наук: 22.00.04; КУТЕП. Київ, 2002. 190 с.
34. Музиченко-Козловська О. В. Методика оцінки рівня туристичної привабливості регіону. *Регіональна економіка*. 2006. № 1. С. 218–227.
35. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку влітку 2018 року. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2019. 48 с.
36. Офіційний туристичний сайт міста Львів. URL: <http://lviv.travel> (дата звернення: 22.03.2020)
37. Павліш Л. В. Львівщина як перспективний регіон України для розвитку туризму та рекреації. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2013. № 15. С. 124.
38. Пендерецький О. В. Територіальна організація промислового туризму Карпатського суспільно-географічного району та основні напрямки її вдосконалення. *Актуальные проблемы современной науки*. 2011. № 3. С. 59.
39. Перелік національних стандартів сфери туризму. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/MoreDetails?lang=uk-UA&id=ecfd6c5a-1760-4d8d-a931-3a63f64e2310&title=GaluzeviStandarti> (дата звернення: 19.03.2020)
40. Правик Ю. М. Маркетинг туризму. Київ: *Знання*. 2008. С. 303.
41. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.09.91 р. № 1024-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. С. 379.
42. Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні: Указ Президента України від 21.02.2007 р. №136. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. №37. С. 25.
43. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 р. № 960-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. С. 377.
44. Про курорти: Закон України від 19.01.2000 р. № 3370-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. С. 435.
45. Про охорону навколишнього середовища: Закон України від 26.06.91 р. № 1268-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. С. 546.

46. Про рекламу: Закон України від 03.07.96 р. № 271/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №39. С. 181.
47. Про страхування: Закон України від 07.03.96 р. № 86/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 18. С. 78.
48. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. №167-р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №26. С. 86.
49. Про транспорт: Закон України від 10.11.94 р. № 233/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 54. С. 446.
50. Про туризм: Закон України від 15.09.95 р. № 325/95. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. С. 241.
51. Путівник Україною. URL: <http://www.ukrainainkognita.org.ua> (дата звернення: 14.04.2020)
52. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України: Підручник. Чернівці: Зелена Буковина, 1999. 568 с.
53. Савицька Л. Т., Федорюк А. Л., Чаплінський Ю. Б. Державне регулювання туристичної галузі України. *Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. 2005. № 4. (2). С. 13–23.
54. Саранча М. А. Методологические проблемы интегральной оценки туристско-рекреационного потенциала территории. *Вестник Удмуртского университета. Серия: Биология. Науки о земле*. 2011. №1. С.118–127.
55. Сборник правовых актов Совета Европы о сохранении культурного наследия (часть 2) / Гл. Ред. С.Н. Молчанов Екатеринбург: Банк культурной информации, 2003. 528 с.
56. Ткаченко Т.І., Костіна О. М., Рачко В.І. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку. Тернопіль: Терно–граф, 2008. 976 с.
57. Tripadvisor URL: https://www.tripadvisor.ru/Hotels-g2693134-Lviv_Oblast-Hotels.html (дата звернення: 02.04.2020)
58. Туристична діяльність в Україні в 2016 році. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2017.

76 с.

59. Туристична діяльність в Україні в 2017 році. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2018. 90 с.

60. Туристична діяльність в Україні в 2018 році. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. О. О. Кармазіна. К. : Державна служба статистики України, 2019. 90 с.

61. Устименко Л., Афанасьєв І., Л. Історія туризму: навч. посібник. Київ: Альтер-прес, 2005. 320 с.

62. Федорченко В. К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2002. 195 с.

63. Цивільний кодекс України: Закон України від 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. С. 356.

64. Школа М.І. Менеджмент туристичної індустрії: навч. посібник. Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ, 2003. 662 с.

65. Школа М.І. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посібник. Чернівці: Книги–ХХІ, 2007. 292 с.

66. Щепанський Е. В. Історія становлення та розвитку туристично-рекреаційної галузі України. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 270–276.